

DORĐE MILOVIĆ

KAZNENO PRAVO SENJSKOG STATUTA IZ GODINE 1388.¹

Đorđe Milović
Zdravka Vučića 41
HR 51000 Rijeka

UDK: 343.1/.7(497.5 Senj)(094)"13"
94(497.5 Senj)"13/14"(094)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2007-11-30

Senjski statut iz 1388. godine sadrži propise nastajale u vremenskom razmaku od 1388. pa negdje do početka 15. stoljeća. Postoji latinski i hrvatski tekst ovoga *Statuta* s neznatnim razlikama u ponekim detaljima. *Statut* sadrži dosta propisa koji se odnose na kaznenopravnu materiju.

Ovaj *Statut* nije poznavao diobu vinosti na *dolus* i *culpa*. Ne govori se o kažnjavanju pomagača i poticatelja ni o nužnoj obrani ili bilo kakvim drugim temeljima isključenja protupravnosti. Nije poznat institut pokušaja, a i doraslost se nigdje ne spominje. U ovom statutu kazneno pravo nema posebnog sustava, pa se čak ne odvajaju kaznomaterijalne od kaznenoprocusualnih odredbi. *Statut* poznaje 50 kaznenih djela, koja smo u ovom radu svrstali na delikte: protiv života i tijela, protiv imovine, protiv opće sigurnosti, protiv pravne, osobne i imovinske sigurnosti građana, protiv općeg zdravlja, protiv časti, ugleda i javnog morala, protiv nesavjesnog postupanja krčmara, mesara i trgovaca te ostala kaznena djela.

Statut je poznavao i propisivao sljedeće vrste kazni: smrtnu kaznu (samo u jednom slučaju), tjelesne kazne (gubitak uha, gubitak jednog uda, vješanje o gredi i šibanje) te novčane kazne (u raznim iznosima i za najveći broj delikata). Katkada se za pojedini delikt određuju i po dvije vrste kazni koje se izriču kumulativno. U ovome radu govori se posebno o svakom od tih 50 postojećih kaznenih djela.

Ključne riječi: Senj, *Senjski statut*, godina 1388., kazneno pravo

1. O SENJSKOM STATUTU IZ GODINE 1388.

Najstariji *Statut* senjski potječe iz godine 1388. Postojao je i kasniji statut iz godine 1640.², no mi se ovdje bavimo isključivo ovim iz godine 1388.

¹ Ovaj rad objavljen je kao izvorni znanstveni rad UDK: 34(497.5) (091)(060.13):343.2 u *Vjesniku Povijesnog arhiva u Rijeci*, sv. XXXVIII, Rijeka 1996, str. 118-168.

budući da on predstavlja najstariju kodifikaciju prava grada Senja, što je za nas važno. *Statut* je pisan latinskim jezikom na pergameni. Nije imao naslova, nego je naknadno (i rukopisom različitim od onoga kojim je napisan *Statut*) na dnu prve neparne stranice dopisano: "Statutum Segniae". Sadrži 168 članaka. Međutim, samo određeni broj ovih članaka potječe iz godine 1388., a ostali su kasnije dodavani.³ Prihvaćamo Margetićevo mišljenje da članci do 68. potječu iz 1388., članci od 69. do 130. potječu negdje iz vremena od 1390. do 1393., a članci od 131. do 168. mogli su biti doneseni najranije krajem 1402. godine ili malo nakon toga.⁴ Izvornik ovoga *Statuta* čuvao se u Arhivu grada Senja do II. svjetskog rata kada je uništen. Srećom, njegov tekst nam je sačuvan jer ga je godine 1854. objavio Mažuranić⁵.

Postoji i hrvatski tekst (prijevod) ovoga *Statuta* (prijevod iz 1701.). Ima raznih mišljenja o vremenu nastajanja ovoga teksta.⁶ Margetić smatra da je hrvatski tekst (prijevod) nastao "nedugo nakon 1402., vjerojatno mnogo prije 1432."⁷ Argumenti kojima Margetić potkrepljuje ovaj zaključak čine nam se sasvim prihvatljivim, pa se stoga ovom njegovom mišljenju priklanjamo. Inače hrvatski tekst je vrlo važan jer je ponegdje potpuniji od latinskog teksta, a u nekim svojim propisima (ili dijelovima propisa) čak i bolji. Smatramo stoga da ga je potrebno uvijek imati na umu, jer se tek tako osigurava cjelovit uvid u materiju, posebno u odnosu na detalje. To je i razlog što ćemo u ovom radu uvijek usporedo s latinskim tekstom obrađivati i hrvatski tekst. Kao što iz teksta i proizlazi, to je u ovome radu ne samo korisno nego u mnogo slučajeva i nužno.

² Uzgred nekoliko podataka i o njemu: Pisan je na pergameni, latinskim jezikom, a najveći dio propisa u njemu bio je preuzet iz *Statuta* iz 1388. godine. Čuvao se u Arhivu grada Senja, no za vrijeme Drugog svjetskog rata je uništen. Objavio ga je Mile Magdić pod naslovom "Statut kralja Ferdinanda III od godine 1640 za grad Senj" u *Vjestniku kr. hrv. slavo dalm. Zemaljskog arhiva*, god. II, Zagreb, 1900, 78-97. Tu se nalazio i opis ovog kodeksa i njegovih osobitosti. Postoji još i tiskano izdanje, dvojezično, na latinskom i talijanskom jeziku, izdano u Trstu 1757, koje nosi naslov "c. K. Statut slobodnog kraljevskog trgovačkog i pomorskog grada Senja". U Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (sign. RH F-4 °-27) pohranjen je primjerak s potpisom Marije Terezije.

³ Ovdje se namjerno ne zaustavljamo na problemima vezanim za pitanja kada su i koji od ovih propisa doneseni, jer sva ta pitanja Margetić detaljno objašnjava (L. MARGETIĆ, 1985.-1987, 21-23.). U svojoj je raspravi uzeo u obzir sve do tada postojeće dvojbe u ovom pravcu. Stoga upućujemo na tamo navedene Margetićeve tvrdnje i argumente kojima su pokrijepljene.

⁴ L. MARGETIĆ, 1985-87, 23.

⁵ I. MAŽURANIĆ, 1854, 141-170.

⁶ Detaljnije o tome vidjeti u L. MARGETIĆ, 1985-87, 79-80.

⁷ L. MARGETIĆ, 1985-87, 80.

Statut grada Senja iz godine 1388. – i to kako latinski, tako i hrvatski tekst – objavio je kritički (uz potrebnu znanstvenu aparaturu) Mirko Zjačić 1975. godine u izdanju JAZU.⁸ Najzad 1987. godine *Senjski statut iz 1388.* - latinski, ali i hrvatski tekst, uz dodatak odličnog prijevoda latinskog teksta na hrvatski - objavljuje kritički Lujo Margetić u *Senjskom zborniku*.⁹ Ovo izdanje držimo višestruko značajnim. Latinski tekst je objavljen precizno, ali i popraćen odličnim prijevodom na hrvatski jezik. Ono pak što je posebno važno jest činjenica da Margetić ovom prilikom objavljuje hrvatski tekst *Statuta* znatno ureden i dotjeran, što ga čini lakše upotrebljivim.¹⁰ Naravno, oba teksta (i latinski i hrvatski) popraćena su opsežnom i vrlo iscrpnom znanstvenom aparaturom.

Upravo zbog toga što Margetićevo izdanje smatramo iz više razloga najboljim, mi se u ovom radu služimo isključivo Margetićevim tekstovima (latinskim i hrvatskim), kao (usporedno) i njegovim prijevodom latinskog teksta na suvremeni hrvatski jezik. Eventualna neslaganja (terminološki i sl.) posebno ističemo i obrazlažemo. Budući da u Margetićevu prijevodu na suvremeni hrvatski jezik nedostaje prijevod za članak 55. latinskog teksta,¹¹ mi to mjesto dopunjavamo našim prijevodom.

2. OPĆE KAZNENOPRAVNE OSOBITOSTI SENJSKOG STATUTA IZ 1388.

Ako se može uopće govoriti o nekom sustavu (a ne može ga se baš sasvim isključiti), tada u tom i takvom sustavu prava *Senjskog statuta iz 1388.* godine kazneno pravo svakako ima naglašeno mjesto i zaprema pedesetak članaka. Te propise nalazimo grupirane samo u člancima od 43. do 68., ali ih ima sadržanih i u brojnim člancima iza navedenih.¹² Ipak, i pored relativno velikog broja članaka koji se bave kaznenopravnom materijom, obuhvatnost *Senjskog statuta* u odnosu na ovu materiju nije bila ni približno potpuna. Zaključak bi bio, promatrajući sa stajališta ove materije da prijelaz s nepisanog na pisano pravo ovom prilikom nije bio potpun. Tako, (iznosimo najdrastičniji primjer) primjerice, kazneno djelo ubojstva *Statut* ne poznaje, a nije moguće da takvih djela u to doba nije bilo i da nisu bila kažnjavana.

⁸ M. ZJAČIĆ, 1975, 39-115.

⁹ L. MARGETIĆ, 1985-87, 19-100.

¹⁰ Za detalje vezane uz ovu pripremu hrvatskog teksta upućujemo na L. MARGETIĆA, 1985-87, 79-82.

¹¹ Vjerojatno tehničkom pogreškom ispušteno kod tiskanja?

¹² Tako kaznenopravnu materiju sadrže i članci 72, 75-93, te 127 i 161.

Nameće se jedino moguć zaključak: da su sva ona brojna pitanja iz tog područja koja su smatrana općepoznatim i u odnosu na koja se stav sredine nije mijenjao, ostajala i dalje u domeni običajnog prava, pa o tome nemamo pisanih tragova.

I ovdje se suočavamo s poznatim pravopovijesnim zakonitostima (koje su, uostalom, prisutne i u svim ostalim statutima sjevernokvarnerske regije),¹³ da se kazneno pravo na svom dugom razvojnom putu nije jednakomjerno razvijalo u svim svojim dijelovima. Naime, najprije se i najviše pažnje poklanjalo određivanju kaznenih djela i kazni za njih, što je trebalo poslužiti razrješavanju neodgovodivih potreba društva: kažnjavanju i suzbijanju objektivnog zla. Tako je kazneno pravo u prvim fazama razvoja prvenstveno zadovoljavalo strogo praktične potrebe društva i vremena. Kazne su stoga bile obično fiksno određene i uglavnom nisu davale mogućnosti preinake. Nije se vodilo računa (ili barem nikada sustavno) o važnim suptilnim pitanjima koja bi, osvjetljavajući subjektivnu stranu, ukazivala na stupanj društvene opasnosti izvršioca, a nekada bi mogla biti i odlučujuća da bi mogla i sasvim ukloniti kaznenopravnu odgovornost (uračunljivost, vinost-nevinost odnosno krivnja-nekrivnja, nužna obrana, krajnja nužda, razlikovanje umišljaja od nehaja itd.). Kažnjavalo se samo objektivno zlo i to je bilo dovoljno da kazneno pravo zadovolji potrebe društva na tom stupnju razvoja. Tek kasnije se (i postupno) počela posvećivati određena pažnja ovim delikatnim i mnogobrojnim pitanjima kojima se danas bavi Opći dio kaznenog prava. Možemo reći da je tek renesansa (i sve ono što je ona sobom donijela) snažno pogurala naprijed razvoj i ovoga dijela kaznenog prava unoseći potrebnu dozu realnosti i humanosti u sam pristup i izvršiocu, a ne samo kaznenom djelu.¹⁴

S obzirom na navedeno, nije nimalo čudno što se u propisima statuta iz 1388. ne nailazi na opće kaznenopravne institute (uračunljivost, vinost-nevinost, nužna obrana, krajnja nužda i ostali temelji isključenja protupravnosti). Moramo istaknuti na ovom mjestu i još jedno važno pitanje: u *Statutu* se nigdje ne spominje doraslost, kao esencijalni kaznenopravni institut. Uvažavajući tadanje načelo o kažnjavanju objektivnog zla, svejedno nam izgleda neprihvatljivom okolnost da bi, na primjer, i malo dijete odgovaralo jednako kao i odrastao čovjek. Smatramo stoga da je ovo pitanje u Senju moralo biti na neki način propisano, ali prilikom prelaska na pisano pravo nije

¹³ Dakle: u Vinodolskom zakonu, te statutima Trsatskom, Riječkom, Kastavskom, Veprinačkom, Mošćeničkom.

¹⁴ Vidjeti detaljnije u Đ. MILOVIĆ, 1960, 83-92.

obuhvaćeno propisima, nego je i nakon toga ostalo u domeni običajnog prava. Držimo da je to pitanje (onako kako je bilo običajnim pravom regulirano) smatrano općepoznatim, općeprihvaćenim i trajno održanim, pa ga kodifikator (po nekoj svojoj logici) nije smatrao potrebnim unijeti u pisano pravo. Upravo stoga, jer danas nemamo o tome pisanih tragova, nije nam poznato kako je makar i običajno pravo Senja dotičnog razdoblja ovo pitanje obrađivalo i reguliralo (a očigledno je da se prema njemu nekako moralo postaviti).

Isto tako, u *Statutu* se *expressis verbis* ne spominje dioba na umišljaj i nehaj. U jednom slučaju, propisuje se ipak kažnjavanje jednog djela izvršenog "nepažnjom".¹⁵ Držimo da iz ovoga ne bismo mogli izvući zaključak o poznavanju klasičnog pojma nehaja u *Senjskom statutu iz 1388.*, a baš nikako o podjeli na relaciji umišljaj-nehaj. Naime, ovdje se radi o "nepažnji" kao konstitutivnom element u bića jednog sasvim konkretnog i specifičnog kaznenog djela, koje se već po svojoj prirodi i ne pojavljuje mimo ovog elementa.¹⁶ Mi, naime, smatramo da bi se mogao izvesti zaključak da je na određenom stupnju svoga razvoja neko kazneno pravo poznavalo i prihvaćalo podjelu na umišljaj i nehaj, potrebno je da su umišljaj i nehaj u tom pravnom sustavu bili prihvaćeni kao opći kaznenopravni instituti (dakle: važeći uvijek i za sva kaznena djela), a ne da se pojavljuju samo kao konstitutivni element bića nekog konkretno određenog delikta.¹⁷

U *Statutu* se ne govori o tretiranju pomagača i poticatelja.¹⁸ Nema govora ni o poznavanju instituta pokušaja u smislu da bi se prema njemu decidirano postavilo (kažnjivost, nekažnjivost, blaža kažnjivost). Ipak, radi otklanjanja svake dvojbe, moramo na ovom mjestu raspraviti propis članka 127. latinskog teksta, odnosno članka 125. hrvatskog teksta Statuta. Ovim se propisom, naime, predviđa kažnjavanje¹⁹ vlastelina ili pučanina koji izvuče mač iz korica i njime nekoga udari, a onda odmah istim propisom i za iste

¹⁵ Riječ je o kaznenom dijelu izazivanja požara (tj. paleži) nepažnjom u svojoj kući, za koje je određena novčana kazna od 6 libara (članak 90. latinskog teksta, odnosno 89. hrvatskog teksta *Statuta*).

¹⁶ Teško je, naime, i pomisliti da bi netko namjerno zapalio svoju kuću (to je XIV. stoljeće, dakle vrijeme kad se nije znalo za osiguranje!).

¹⁷ U slučajevima gdje je samo ovo zdanje u pitanju držimo da podjela na umišljaj i nemar nije poznata odnosno da u sustavu dotičnog kaznenog prava nije prihvaćena.

¹⁸ U jednom slučaju (članak 12) izričito se određuje jednako kažnjavanje sudionika (obojica se smatraju izvršiocima djela). Riječ je o kupovanju drveta označenog od stranih majstora, kažnjivom s 24 male libre po latinskom tekstu, a s 25 libara po hrvatskom tekstu *Statuta*, jednako za kupca kao i za prodavaoca.

¹⁹ Novčana kazna od 24 libre (jednako za izvršioca vlastelina, kao i za izvršioca pučanina).

izvršioce bilo određeno da "ne plaćaju ništa"²⁰ ako mač samo izvuku, ali njime ne udare. I sama nas priroda uči (dovodi do zaključka) da ovdje i nije riječ o pokušaju (pokušaj bi stajao ako bi zamahnuo, a ne pogodio), nego da bi se (pa i to eventualno) moglo raditi o pripremljenoj radnji. Čak bismo rekli da se to odnosilo na primjere kada čovjek u ljutnji izvuču mač i opet s njim natrag lupne u korice, bez namjere da ga upotrijebi, pa takav učin statutodavac opravdano nije smatrao nikakvim kaznenim djelom²¹. Držimo stoga da bi bilo pogrešno iz ovoga jedinog i ovakvog propisa zaključiti da je kazneno pravo *Senjskog statuta* iz 1388. prihvaćalo načelan stav o isključenju odgovornosti za pokušaj.

Samo u jednom primjeru u ovom statutu²² nailazimo na jednu vrstu kolektivne odgovornosti.²³

Kod batinjanja i tuča, a tih je delikata bilo više vrsta, *Statut* ne pravi razliku između lakih i teških tjelesnih povreda, a katkada ni da li je uopće bilo tjelesne povrede.²⁴

3. VRSTE KAZNI

Budući da će kazne (po vrsti i mjeri) biti detaljno prikazane u izlaganju pojedinih kaznenih djela, ovdje ćemo dati samo skraćeni pregled sustava kazni koje je poznavao *Senjski statut* iz 1388.

Statut, naime, poznaje samo tri temeljne vrste kazni (s više podvrsta). To su: smrtna kazna, tjelesne kazne (u obliku osakaćivanja, vješanja o sohi i šibanja) i novčane kazne u širokom rasponu od 500 libara pa do 12 ili 10 soldina.²⁵

1) Smrtna kazna određena je samo za jedno kazneno djelo (silovanje "nevine djevojke ili poštene žene"),²⁶ ali način izvršenja smrtne kazne nije

²⁰ Dakle: ne potpadaju ni pod kakvu kaznu.

²¹ Čak ni ugrožavanjem sigurnosti.

²² Članak 53 latinskog teksta, odnosno 52 hrvatskog teksta *Statuta*.

²³ Taj propis latinskog teksta određuje (citiramo u prijevodu): "... da tko igra na sreću izvan trga, krčme knjeginje i pije osim malvazije ili senjskog vina, plaća kaznu od 6 libara, a vlasnik te kuće također". Odgovarajući propis (čl. 52) hrvatskog teksta drugačije formulira delikt u pitanju: "... ki bi igral ne (gdi) drugi nego na plad, ali u toverni knjeginini, pada u penu libar 6; tulikajše i gospodar od kuće". Važno je da se ovdje oba teksta (i latinski i hrvatski) slažu o kaznenoj odgovornosti i vlasnika kuće.

²⁴ Upućujemo na članke 61, 79, 80, 81 i 93. latinskog teksta, odnosno na članke 60, 78, 79, 80 i 92 hrvatskog teksta *Statuta*.

²⁵ Za ove dvije najniže, ovisno da li se gleda propise latinskog ili hrvatskog teksta *Statuta*. No, dotični propisi traže posebnu raspravu što će i uslijediti na kraju rada.

²⁶ Članak 48 latinskog, odnosno 47 hrvatskog teksta *Statuta*.

propisan.²⁷ Vjerojatno je tada način izvršavanja smrtnih kazni ostao i dalje u domeni običajnog prava, o čemu, nažalost, nemamo pisanih tragova.

2) Tjelesne kazne ovim su *Statutom* bile propisane za ograničen broj kaznenih djela javljale su se u sljedećim oblicima:

a) Gubitak uha u samo jednom slučaju, a izriče se kumulativno s kaznom šibanja.²⁸

b) Gubitak jednog uda (uz naknadu pričinjene štete).²⁹ U propisu se ne govori o kojem je udu riječ. Pretpostavljamo da je riječ o gubitku ruke (jer to se i drugdje često običavalo kod delikta krađe, kao ovdje), ali nam propisi ne pružaju čvršćeg oslonca za sasvim siguran zaključak.

c) Vješanje o sohi, tj. o gredi (uvijek uz obvezu naknade pričinjene štete) za dva delikta teže krađe (odnosno krađe veće vrijednosti).³⁰ Ovdje nikako ne može biti govora o smrtnoj kazni vješanja, nego samo o jednoj specifičnoj tjelesnoj kazni.

d) Šibanje se kao kazna javlja samo u jednom slučaju (i tada se izriče kumulativno s tjelesnom kaznom gubitka uha).³¹ Iz propisa se ne može zaključiti o kakvu je šibanju zapravo riječ, niti koliko je udaraca u pitanju.³² Držimo da je način šibanja kao ustaljeni običaj ostao i nakon kodifikacije u domeni običajnog prava. Pisanih dokaza o tome, međutim, nemamo.

3) Novčane kazne bile su i jedine imovinske kazne u *Senjskom statutu* iz 1388., a bile su i najzastupljenije. Kretale su se u rasponu od 500 libara malih pa do 10 ili 12 soldina. Budući da ćemo se kasnije detaljno baviti svim konkretnim kaznenim djelima i kaznama za njih određenim, ovdje ćemo dati samo ukupan pregled ovih kazni. Tako je novčana kazna od 500 libara propisana u četiri slučaja,³³ od 100 libara samo u jednom slučaju,³⁴ od 50 libara u četiri slučaja,³⁵ a od 25 libara samo u jednom slučaju,³⁶ Niže novčane kazne bile su brojnije, Tako

²⁷ Latinski tekst: "... debeat mori", hrvatski tekst: "... da ima umriti".

²⁸ Članak 43 latinskog, odnosno 42 hrv. teksta (delikt krađe "od 24 libre" za prvi put, ako izvršilac ne bi platio te 24 libre).

²⁹ Čl. 43 latinskog, odnosno 42 hrvatskog teksta (delikt krađe vrijednosti od 50 libara).

³⁰ Članak 43 latinskog teksta: "... debeat suspendi ad furcam" (čl. 42 hrv. teksta: "... dase ima na sohe obisiti"), te čl. 44 lat.: "...debeat suspendi" (čl. 43 hrv. teksta: "...dase ima obisiti").

³¹ Vidi bilješku 26.

³² U lat. tekstu: "...frustari", a u hrvatskom: "...i frustatise".

³³ Članci 10 (oba teksta), 11 (oba teksta), 17 (oba teksta) te 161 latinskog, odnosno 160 hrv. teksta.

³⁴ Članak 63 lat. teksta, odnosno 62 hrv. teksta.

³⁵ Članci 61, 63, 82 i 91, latinskog teksta, odnosno 60, 62, 81 i 90 hrv. teksta

³⁶ Članak 29 (oba teksta).

je kazna od 24 libre određena za 15 delikata,³⁷ a novčana kazna od 6 libara za čak 22 delikta.³⁸ Najsitnije novčane kazne (tj. one niže od 45 soldina) bile su rijetke i odnosile su se samo na nekoliko slučajeva.³⁹

4. NEŠTO O SUSTAVU U KAZNENOPRAVNOJ MATERIJU

Senjski statut iz 1388. nije bio usustavljen, pogotovu ne u smislu klasificiranja pri reguliranju ove materije. Nije čak ni odvajao materijalne od procesualnih odredaba, što nije nimalo čudno za vrijeme nastajanja *Statuta* (a na sličnu situaciju nailazimo često i u brojnim drugim starim statutima sjevernokvarnerske regije). Kaznena djela su izlagana također bez nekog sustava. Mi smo stoga pokušali ovu materiju donekle usustaviti pa smo grupirali delikte vodeći pritom računa (koliko je to ovdje bilo objektivno moguće) da i takvo grupiranje bude ipak što bliže pretpostavljenim stajalištima statutodavca. Zato smo sve delikte svrstali kako slijedi:

1. kaznena djela protiv života i tijela;
2. kaznena djela protiv imovine;
3. kaznena djela protiv opće sigurnosti;
4. kaznena djela protiv pravne, osobne i imovinske sigurnosti građana;
5. kaznena djela protiv općeg zdravlja;
6. kaznena djela protiv časti, ugleda i javnog morala;
7. kaznena djela protiv nesavjesnog postupanja krčmara, mesara i trgovaca;
8. ostala kaznena djela.

5. DELIKTI I KAZNE

I. Kaznena djela protiv života i tijela

1. Ranjavanje "drugoga" na bilo koji način

Za ovaj delikt statutarni tekst kaže:

³⁷ Članak 13 (oba teksta), te članci 50, 56, 57, 58, 59, 62, 65, 67, 68, 79, 83, 88, 89, 92 i 127, latinskog teksta, odnosno 49, 55, 56, 57, 58, 61, 64, 66, 67, 78, 82, 87, 88, 91 i 125 hrvatskog teksta.

³⁸ Članci 51, 52, 53, 54, 55, 56, 60, 64, 66, 68, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 84, 85, 87, 90 i 93 latinskog teksta, odnosno 50, 51, 52, 53, 54, 55, 59, 63, 65, 67, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 83, 84, 86, 89 i 92 hrvatskog teksta.

³⁹ Vidi čl. 72 lat. odnosno 71 hrv. teksta, eventualno čl. 32 obaju tekstova, članak 35 lat, odnosno 34 hrv. teksta - ako bi se ovdje uopće radilo o kaznenim djelima: To mišljenje mi ne dijelimo (o čemu će biti riječi kasnije, sasvim na kraju ovoga rada),

- latinski tekst:⁴⁰ "Item statuerunt, qod ciuis qui uulneraret alium ciuem, soluat libras uigintiquatuor."⁴¹

- hrvatski tekst:⁴² "Veće dokonjaše da pučanin ki bi ranil drugoga pučanina, da plati libar 24."

I jedan i drugi tekst sasvim su jasni i podudaraju se. Izvršilac i oštećeni kod ovog su delikta pučani. Radnja izvršenja sastoji se u nanošenju rane drugom pučaninu, svejedno kojim načinom. Ne pravi se razlika u odnosu na težinu povrede, pa se pod ovaj propis podvode jednako lake kao i teške tjelesne povrede i jednako se kažnjavaju. Djelo se može izvršiti i umišljajno i nemarno (što proizlazi iz prirode djela, kako ga shvaća statutodavac). Kazna je novčana i iznosi 24 libre.

2. Udaranje dobre i poštene žene ili djevojke

Da bismo posve razumijeli navedeni delikt (i pravno i činjenično), moramo se udubiti u značenje danih formulacija u oba teksta, jer bi se inače moglo lako doći do nekih pogrešnih zaključaka. Tekstovi statuta o ovom deliktu određuju:

- latinski tekst:⁴³ "Item statuerunt, quod qui uerberaret aliquam bonam mulierem uel uirginem in qualitate constitutam, soluat libras sex; set si inhonestus homo uerberaret honestam puellam uel mulierem honestam, soluat libras XXIV."⁴⁴

- hrvatski tekst:⁴⁵ "Veće dokonjaše da kigodar bi izbil ku dobru ženu ili divojku jedne versti ali kondiciona budi, da plati libar 6; da ako bi ki nepošten čovik, ter bi bil poštenu divojku ali ženu, da plati libar 24."

Ovdje moramo prethodno raspraviti nekoliko važnih pitanja. Prije svega: što bi trebalo značiti "bonam mulierem uel uirginem"?

Zapravo pitanje značenja "uirginem" je jasno – riječ je o djevici u smislu virgo intacta. No, što znači "dobra žena", "poštena djevojka" i "poštena žena"? Isto tako, što u smislu ovih propisa znači "nepošten čovjek"?

⁴⁰ Članak 57 *Stat. Segniae*

⁴¹ Prijevod: Nadalje su utvrdili da građanin, koji rani drugog građanina, plaća 24 libre. Kad se radi o prijevodu latinskog teksta na suvremeni hrvatski jezik (ovdje i dalje), služimo se Margetićevim prijevodom: L. MARGETIĆ, 1985-87, 67-78.

⁴² Članak 56 hrv. teksta *Statuta*.

⁴³ Članak 56 lat. teksta *Statuta*.

⁴⁴ Prijevod: Nadalje su zaključili da tko istuče neku dobru ženu ili djevicu doličnog društvena položaja, neka plati 6 libara, a ako nepošten čovjek istuče poštenu djevojku ili poštenu ženu, plaća 24 libre.

⁴⁵ Članak 55 hrv. teksta *Statuta*.

Margetić smatra da bi možda pitanje "poštenog" ili "nepoštenog" trebalo razlikovati po tome je li ili nije bio upisan u općinsku knjigu delikvenata (za koju vjeruje da je postojala).⁴⁶ Ne isključujući sasvim ni ovu mogućnost mislimo ipak da bi termin "dobra žena", kao i termin "poštena žena", trebalo shvatiti u smislu: žena dobra glasa, neporočna u širem smislu, iako držimo da je pri ocjeni uvijek u igri bila i seksualna neporočnost. Kad je o djevojci riječ, onda je mjerilo da je djeвица ("... uel uirginem..."). Kad se radi o razumijevanju termina "nepošten čovjek", u mnogo smo težoj situaciji. Ovdje bi (pored već istaknutog Margetićeva mišljenja) mogla biti riječ i o čovjeku čije ponašanje je općenito, prema shvaćanju sredine i običaja, bilo smatrano nepoštenim, a možda je i u svakom konkretnom slučaju ovisilo o ocjeni suda, koji je cijenio sve okolnosti dane situacije.

Moramo, također, raspraviti značenje termina "in qualitate constitutam". Pri tom nam dodatno pomaže hrvatski tekst koji ovaj pojam objašnjava kao "... jedne versti ali kondiciona budi...". Mislimo da bi taj termin trebalo shvatiti kao: istog društvenog položaja, tj. istog društvenog ranga,⁴⁷ iako se ne bi moglo isključiti ni da se mislilo: da pućanin istuće pućanku (ili plemić plemkinju). Postoji i još jedna mogućnost: da nije riječ o sluzi (kao oštećenome), posebno ne o sluzi izvršioća, u kom slučaju (kada bi pasivni subjekt bio sluga izvršioća) se ovaj učin ne bi smatrao (ovim) kaznenim djelom.⁴⁸ Ako bismo prihvatili ovo gledište, to bi nam pružilo odgovor i na još jedno važno pitanje: je li netko nekažnjeno mogao istući dobru ženu ili djevojku drukčijeg (tj. nižeg) društvenog položaja. Svejedno nam ostaje neobjašnjeno do kraja pitanje: da li se moglo nekažnjeno istući one žene ili djevojke koje (po tko zna kakvom mjerilu) ne pripadaju u red "dobrih", odnosno "poštenih"? Imajući na umu ovakve formulacije propisa (a drugih dokaza nemamo), može se zaključiti da je to bilo moguće.

Budući da smo tako neka pitanja razriješili, a neka barem postavili, ukazujući na eventualno moguća razrješenja, ostaje nam da se vratimo na obradbu delikta. Ovdje se, naime, radi očevidno o dva kaznena djela, koja se međusobno dosta razlikuju po elementima bića, ali i po kaznama koje su za njih određene, pa ćemo ih stoga odvojeno razmotriti:

⁴⁶ L. MARGETIĆ, 1985-87, 51.

⁴⁷ Margetić to razumije kao "čovjek istog društvenog ugleda" (L. MARGETIĆ, 1985-87, 51), pri čemu se ispomaže nešto boljom formulacijom u kasnijem *Senjskom statutu* iz 1640.

⁴⁸ Jer sluškinja u kući gospodara nije žena (ili djevojka, svejedno) istog društvenog položaja ili ugleda.

a) Udaranje dobre žene ili djevice istog društvenog položaja

Izvršilac može biti bilo tko, ali pod uvjetom da je "istog društvenog ranga". Pasivni subjekt može biti "dobra žena ili djeвица", pod uvjetom da je istog društvenog položaja kao i izvršilac. Radnja izvršenja sastoji se u udaranju po tijelu napadnute osobe, a bez utjecaja je o kakvoj je vrsti udaranja riječ i kakve su posljedice. Iz prirode djela proizlazi da se vrši umišljajno. Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

b) Udaranje poštene žene ili poštene djevojke od nepoštena čovjeka

Izvršilac može biti samo "nepošten" čovjek (prema mjerilima i ocjeni koje je statutodavac imao na umu), a pasivni subjekt samo "poštena djevojka" ili "poštena žena" (opet prema istim mjerilima). Radnja izvršenja je udaranje po tijelu napadnute osobe, pri čemu je irelevantno o kakvoj je konkretno vrsti udaraca riječ i s kakvim posljedicama po napadnutu osobu. Umišljaj i ovdje proizlazi iz same prirode djela. Djelo je smatrano neusporedivo društveno opasnijim od djela navedenog pod "a", što se vidi po četverostruko većoj kazni. Kazna je, naime, i za ovo djelo novčana, ali iznosi 24 libre.

3. Udaranje nekoga glatkom batinom

Statutarni propisi za ovo djelo određuju:

- latinski tekst:⁴⁹ "Item statuerunt, quod qui uerberauerit cum baculo leuigato, soluat libras uigintiquatuor."⁵⁰

- hrvatski tekst:⁵¹ "Veće dokonjaše da ki bi izbil pučanina s palicom . zamašitom, da plati libar 24."

Prije svega moramo raspraviti što je precizno značio termin "cum baculo leuigato". Margetić ga shvaća kao "s izblanjanom batinom",⁵² a hrvatski nas tekst, po našem mišljenju, sasvim približava ispravnom spoznavanju značenja ovoga termina. Hrvatski tekst, naime, upotrebljava termin "s palicom zamašitom". Držimo, dakle, da je riječ o glatkoj šibi.⁵³

Izvršilac ovoga delikta može biti svatko (nema posebnih obilježja), a isto tako svatko može biti i napadnuta osoba.⁵⁴ Radnja izvršenja jest udaranje

⁴⁹ Članak 58 Stat. Segn.

⁵⁰ Ili u prijevodu: Nadalje su utvrdili da tko tuče s izblanjanom batinom, neka plati 24 libre.

⁵¹ Članak 57 hrv. teksta *Statuta*.

⁵² Vidi prijevod u bilješci 47. Istodobno usp. Margetićevo gledište u odnosu na ovaj delikt (L. MARGETIĆ, 1985-87, 50.).

⁵³ Termin "palica zamašita" razumijemo kao: batina koja se lako sagiba, dakle: šiba. Budući da latinski tekst traži da je ta batina još i "levigata", mi to razumijemo da šiba treba biti glatka, tj. da nije čvornata.

⁵⁴ U ovom pravcu ne pridajemo nikakvo značenje tome što se u hrv. tekstu upotrebljava riječ "pučanina" (u latinskom tekstu toga nema), tumačeći to kao: građanina senjskog ili sl.

glatkom šibom po tijelu napadnutoga. Nevažno je o kakvim je udarcima i kolikom broju udaraca riječ te o kakvim posljedicama za napadnutog. Umišljaj proizlazi iz prirode djela. Kazna je novčana i iznosi 24 libre.

4. *Udaranje nekoga kamenom koji drži u šaci*

Propisi za ovaj delikt određuju:

- latinski tekst:⁵⁵ "Item statuerunt, quod qui uerberauerit cum lapide in pugno, soluat libras uigintiquatuor."⁵⁶

- hrvatski tekst:⁵⁷ "Veće dokonjaše da ki bi izbil kamikom u šaki držeći, da plati libar 24."

Odredbe su jasne i nema ničega spornog ili nerazumljivog. Izvršilac i napadnuti kod ovog delikta može biti svatko. Radnja izvršenja sastoji se u zadavanju udarca napadnutoj osobi, i to kamenom koji napadač drži u ruci. Irelevantno je jesu li i kakve posljedice nastupile (lake ili teške tjelesne povrede, nagnječenja, modrice itd.). Umišljaj proizlazi iz same prirode djela. Kazna je novčana i iznosi 24 libre.

5. *Udaranje nekoga bačenim kamenom*

Propisi nalažu:

- latinski tekst:⁵⁸ "Item statuerunt, quod qui percusserit cum lapide deiecto, soluat libras sex."⁵⁹

- hrvatski tekst:⁶⁰ "Veće dokonjaše da ki bi udril pučanina s kamikom z ruke spustivši, upada u penu libar 6."

I ovdje su propisi jasni, s tim što nam hrvatski tekst pojašnjava radnju izvršenja. Izvršilac i napadnuti može biti bilo koja osoba. Što se pak radnje izvršenja tiče, iz formulacije latinskog teksta proizlazi da je riječ o zadavanju udarca s bačenim kamenom, ali se ne kaže kako. Naime, kamen se može na nekoga baciti (i pogoditi ga) i praćkom. Hrvatski tekst nam pojašnjava problem upotrebom termina "s kamikom z ruke spustivši". Tako nam postaje jasno da se radnja izvršenja sastoji u tome što se na nekoga baci kamen iz ruke i tim ga se

⁵⁵ Članak 59 *Stat. Segn.*

⁵⁶ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko udari kamenom (držeći ga) u ruci, neka plati 24 libre.- Usporedi Margetićovo gledište u odnosu na ovaj delikt (L. MARGETIĆ, 1985-87, 50.).

⁵⁷ Članak 58 hrv. teksta *Statuta*.

⁵⁸ Članak 60 *Stat. Segn.*

⁵⁹ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko udari s bačenim kamenom, plaća 6 libara. Usporedi Margetićevo gledište (L. MARGETIĆ, 1985-87, 50.).

⁶⁰ Članak 59 hrv. teksta *Statuta*.

kamenom pogodi tj. udari. Bez značenja je da li se i o kakvim se sve povredama radilo (lake, teške). Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

Iz prirode ovoga djela (onako kako ga donosi propis) proizlazi da ga se moglo izvršiti umišljajno (što je zasigurno najčešće i bio slučaj), ali eventualno i nehajno (ako bi izvršilac kamen bacio "iz ruke" bez namjere da nekoga pogodi). Propis se ovim pitanjima ne bavi i kažnjava objektivno zlo.

6. Udaranje nekoga u njegovoj kući

Statut u odnosu na ovaj delikt kaže:

- latinski tekst:⁶¹ "Item statuerunt, quod qui uerberauerit allium in domo sua, cadat ad penam librarum quinquaginta."⁶²

- hrvatski tekst:⁶³ "Veće dokonjaše ki bi izbil čovika u čigovoj kući, upada u penu libar 50."

Propis je kod ovog delikta kratak i jasan pa ne ostavlja nikakvih dvojbi. Izvršilac i napadnuti može biti bilo koja osoba. Radnja izvršenja sastoji se u zadavanju udaraca (bijenju) u kući napadnutoga. Irelevantno je da li je bilo i kakvih posljedica ovog napada za tijelo napadnutoga (lake ili teške tjelesne povrede itd.). Napad u vlastitoj kući je bitan konstitutivni element ovog kaznenog djela. Umišljaj je sadržan u prirodi samoga djela. Po visini kazne vidi se da je djelo smatrano izuzetno društveno opasnim, što je u skladu sa shvaćanjima da čovjek u svojem domu treba biti sasvim zaštićen. Stoga je i propisana kazna u skladu s povećanim stupnjem društvene opasnosti djela (pa time i izvršioaca), te iznosi 50 libara.

7. Zadavanje udarca mačem

Statut za ovaj delikt propisuje:

- latinski tekst:⁶⁴ "Item, si aliquis nobilis extrahat gladium causa percuciendi et non percuciat, nichil soluit; si percudit, soluit libras uiginti quatuor; et idem in ciue."⁶⁵

- hrvatski tekst:⁶⁶ "Veće ako bi vlastelin (zvuka!) za udrity ne udrivši, ne plaća niš, tera udrivši plaća libar 24; tulikajše pučanin."

⁶¹ Članak 61 *Stat. Segn.*

⁶² Prijevod.: Nadalje su utvrdili da tko istuče nekog u njegovoj kući, kažnjava se s 50 libara.

⁶³ Članak 60 hrv. teksta *Statuta*.

⁶⁴ Članak 127 *Stat. Segn.*

⁶⁵ Prijevod: Nadalje, ako neki plemić povuče mač da bi udario, a ne udari, ne plaća ništa, a ako udari, plaća 24 libre. Isto se odnosi na građanina.

⁶⁶ Članak 125 hrv. teksta *Statuta*.

Prvi dio odredbe odnosi se na nešto što ne može biti pokušaj (jer nije mačem ni zamahnuo). Eventualno bi to mogla biti pripremna radnja. No, bitno je da izvlačenje mača, ako mačem ne udari, ne predstavlja kazneno djelo. Stav je sasvim u skladu sa široko prihvaćenim gledištem u starim statutima ove šire regije da se kažnjava samo objektivno zlo. Kod izvlačenja mača (pa makar i "causa percuciendi") statutodavac ne vidi nikakvog objektivnog zla pa zato i ne traži njegovo kažnjavanje.

Međutim, na delikt se odnosi drugi dio propisa koji obuhvaća radnju udaranja mačem. Izvršilac, kao i oštećeni (tj. udareni) može biti bilo koja osoba.⁶⁷ Radnja izvršenja sastoji se u zadavanju udarca mačem. Ne govori se o kakvome je udarcu riječ: je li oštricom mača (što bi vjerojatno rezultiralo i nekim ranjavanjem) ili je riječ o udaranju mačem pljoštimice, pri čemu bi rezultat (po prirodi stvari) mogao biti kao kod udarca batinom (a to su dvije sasvim različite situacije). Iz okolnosti da se nigdje ne spominje ranjavanje, a naročito po visini propisane kazne (što govori o tome kakav je stupanj društvene opasnosti djela i izvršioca statutodavac u ovom slučaju vidio) zaključujemo da je ovdje riječ o udarcu mačem pljoštimice (umjesto batine), a ne o ranjavanju mačem. No, ne možemo isključiti ni ono drugo. Kazna je novčana i iznosi 24 libre. Međutim, kada je riječ o novčanoj kazni plemiću, upućujemo na propise čl. 164. latinskog i čl. 163. hrvatskog teksta *Statuta*, koji nalažu da ga se ne osuđuje na novčanu kaznu, nego da mu se izriče "javni proglas" o progonstvu ili ga se po odluci suda konfinira.

8. Potezanje noža na nekoga u ljutnji od stranca, s ranjavanjem ili bez njega

Ovaj se propis zapravo odnosi na dva krivična djela, od kojih bi se jedno (ono blaže) trebalo klasificirati u grupu delikata protiv opće sigurnosti, a ovo drugo (i teže) u delikte protiv života i tijela. Budući da je riječ o jednom jedinstvenom propisu, mi smo, dajući veću važnost težem djelu (a ono pripada u delikte protiv života i tijela) svrstali u istu grupu oba ova delikta, ali ćemo ih, naravno, posebno obraditi.

Propisi o tome određuju sljedeće:

- latinski tekst:⁶⁸ "Item statuerunt, quod si forensis euaginaret ensem animo irrato super illum, cadat ad penam librarum quinquaginta; et si uulnerauerit incidit ad penam librarum centum."⁶⁹

⁶⁷ Propis je nezgodno formuliran: u početku spominje samo plemića kao izvršioca, ali na kraju propisa dodaje da se isto odnosi i na građanina. Dakle, izvan svake je sumnje da se kao izvršioci ovog delikta mogu pojaviti i vlastelin i pučanin.

⁶⁸ Članak 63 *Stat. Segn.* – Upućujemo na Margetičevo mišljenje o zaštiti domaćih ljudi od stranaca (L. MARGETIĆ, 1985-87, 49).

- hrvatski tekst:⁷⁰ "Veće dokonjaše da vanjski ili stranjski ljudi ki (bi) u serditosti pomakal meč iz nožice na drugoga da pada u penu libar 50; ako bi ranil, da pada u penu libar 100."

Razmatramo odvojeno ova dva delikta.

a) Potezanje noža u ljutnji od stranca na nekoga - bez ranjavanja

Izvršilac ovog delikta može biti samo stranac, a napadnuti domaći čovjek. Otuda ovoliko visok stupanj društvene opasnosti učina i izvršioca (sa stajališta statutodavca). Radnja izvršenja: potezanje noža na nekoga u ljutnji,⁷¹ ali bez zadavanja udarca i bez ranjavanja. Djelom je ugrožena sigurnost ljudi u visokom stupnju pa ga stoga statutodavac oštro kažnjava. Kazna, naime, iznosi 50 libara.

b) Potezanje noža u ljutnji od stranca - s ranjavanjem

U pogledu izvršioca i napadnutog vrijedi sve ono što je već rečeno za djelo navedeno pod "a". Radnja izvršenja se ovdje jako razlikuje i sastoji se od potezanja noža, zadavanja udarca istim nožem i ranjavanja. Ne govori se o kojem stupnju ranjavanja se radi pa će ovo djelo stajati kako u slučaju teške, tako i u slučaju lake tjelesne povrede. Umišljaj je sadržan u prirodi djela. Zbog visokog stupnja društvene opasnosti koju mu statutarni propisi pridaju, kazna za ovo djelo je novčana i iznosi 100 libara.

9. Udaranje krčmarice

Propis Statuta za ovo djelo određuje:

- latinski tekst:⁷² "Item statuerunt, quod quicumque uerberauerit tabernarium, cadat ad penam sex librarum."⁷³

- hrvatski tekst:⁷⁴ "Veće dokonjaše da kigodar bi izbil tovernara, upada u penu libar 6."

Što se tiče oštećenoga mislimo da je tu riječ o bilo kojoj osobi (muškoj ili ženskoj) koja vodi krčmu. Naslov smo odredili držeći se latinskog teksta, ali hrvatski tekst upućuje da bi pojam krčmara ovdje trebalo shvatiti šire, a ne ograničiti se samo na osobu ženskog spola. Izvršilac može biti bilo koja osoba. Radnja izvršenja sastoji se u udaranju (bijenju) krčmarice (ili krčmara), bez obzira da li je i kakvih ozljeda bilo. Posrijedi je očigledno česta pojava da pijani

⁶⁹ Prijevod: Nadalje su utvrdili da ako stranac potegne nož na nekoga u ljutnji, kažnjava se s 50 libara, a ako nožem rani kažnjava se sa 100 libara.

⁷⁰ Članak 62 hrv. teksta *Statuta*.

⁷¹ Rekli bismo da je ovu ljutnju potrebno shvatiti nešto oštrije, kao: u razdraženom stanju.

⁷² Članak 80 *Stat. Segn.*

⁷³ Prijevod: Nadalje su utvrdili da se onaj tko istuče krčmaricu kažnjava sa 6 libara.

⁷⁴ Članak 79 hrv. teksta *Statuta*.

gosti (iz bilo kojeg razloga ili bez razloga) istuku krčmara (krčmaricu). Umišljaj se podrazumijeva jer je neodvojiv od prirode učina. Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

10. Udaranje poštene žene, udovice, udane žene ili djevojke, koja prodaje vino u svojoj kući

Statut određuje:

- latinski tekst:⁷⁵ "Item statuerunt, quod quicumque uerbauerit aliquam honestam mulierem, uiduam uel coniugatam aut puellam, suum uinum uendentes in domo sua, cadat ad penam librarum XXIV."⁷⁶

- hrvatski tekst:⁷⁷ "Veće dokonjaše, da kigodar bi izbil ženu, udovicu ili mužaticu ili divojku za svoje vino u svojoj kući prodajući, upada u penu libar 24."

Moramo ovdje prije svega raspraviti je li riječ o krčmarici, tj. onoj koja baš u svojstvu krčmarice prodaje vino u svojoj kući? Margetić smatra da je riječ o krčmarici.⁷⁸ Mi, pak, imamo drukčije mišljenje i argumente za njega. Držimo, naime, da je ovdje riječ o ženskim osobama (članovima dotične kuće, bilo udanim, udovicama ili djevojkama), koje prodaju vino svoje proizvodnje (iz svojih vinograda, a ne nabavljeno radi prodaje). Takve osobe nemaju svoje krčme niti rade u nekoj krčmi (pa ni u krčmi u vlastitoj kući), nego privatno u svojoj kući prodaju vlastito vino. Čak su i propisi oba teksta u tom pravcu jasni (lat: "... suum uinum uendentes in domo sua..."; hrv.: "... za svoje vino u svojoj kući prodajući...").⁷⁹ Drugo, latinski tekst traži da je riječ o poštenoj osobi (ženi, udovici ili djevojci), dok hrvatski tekst to ne traži. Mislimo da pojam "honestam" iz latinskog teksta treba shvatiti kao "časna" u širem smislu. Formulacija u hrvatskom tekstu nas učvršćuje u tom uvjerenju, jer ovaj tekst pretpostavlja "običnu časnost" (u najširem smislu) svakoj onoj koja u svojoj kući prodaje svoje vino, tj. vino svoje proizvodnje. Upravo stoga su takve osobe zaštićene četverostruko oštrijom kaznom jer je kod udaranja krčmarice⁸⁰ riječ o ženi koja obavlja krčmarsku djelatnost u javnoj krčmi gdje je izloženost ovim neugodnostima veća i s kojom krčmarica u svom svakodnevnom poslu mora

⁷⁵ Članak 79 *Stat. Segn.*

⁷⁶ Prijevod: Nadalje su utvrdili da se onaj tko istuče neku pošteni ženu, udovicu ili udanu ili djevojku, koja prodaje vino u svojoj kući, kažnjava s 24 libre.

⁷⁷ Članak 78 hrv. teksta *Statuta.*

⁷⁸ Vidi L. MARGETIĆ, 1985-87, 51.

⁷⁹ U Margetićevu prijevodu nedostaje riječ "svoje" (nego stoji samo "vino") pa to može navesti na pogrešan zaključak.

⁸⁰ Vidi delikt pod 9.

računati. Ovdje je pak riječ o napadu (udaranju) u vlastitoj kući obične građanke koja je u svojoj kući posebno zaštićena i gdje ovakvi izgredi nisu uobičajeni. Ako smo ovo pitanje dovoljno raspravili, ostaje nam samo tvrdnja da se kod ovog delikta kao izvršilac može pojaviti bilo koja osoba, da umišljaj proizlazi iz prirode djela, da se kao pasivni subjekt pojavljuje žena (udana, udovica, djevojka) iz te kuće (koja u svojoj kući prodaje svoje vino), a da se radnja izvršenja sastoji u zadavanju udarca. Ne kaže se o kakvim je udarcima riječ, ni o mogućim posljedicama, pa zaključujemo da je za postojanje ovog delikta dovoljan bilo kakav udarac, s vidnim posljedicama ili bez njih. Kazna je prilično oštra i iznosi 24 libre.

11. Udaranje prodavača ili prodavačice

Propis određuje:

- latinski tekst:⁸¹ "Item statuerunt, quod quicumque uerberauerit uenderigolos aut uenderigolam, cadat ad penam librarum sex."⁸²

- hrvatski tekst:⁸³ "Veće dokonjaše da kigod bi izbil ter(ž)ca ali teržicu, upada u penu libar 6."

Najvjerojatnije se u praksi radilo o slučajevima kada u prodavaonici dođe do svađe između kupca i trgovca (kakvoća robe, cijena, mjera ili sl.) pa u toj svađi kupac istuče prodavača.

Po slovu propisa izvršilac ovoga djela može biti bilo koja osoba, a pasivni subjekt samo prodavač ili prodavačica. Radnja izvršenja sastoji se u zadavanju udarca (bijenje), i to – kako iz formulacije proizlazi – bez obzira o kakvom se udarcu (odnosno udarcima) radilo i bez obzira na vrstu i težinu posljedica (lake ili teške tjelesne povrede ili bez povreda). Rekli bismo ipak da se ovdje pretpostavlja udaranje (bijenje) bez povrede ili pak bez osjetnije povrede (za ovo drugo mjerila nam nisu poznata). Kazna je i ovdje novčana i iznosi 6 libara.

12. Zadavanje udarca mitničaru ili njegovom sluzi u vršenju službene dužnosti

Budući da se propis čl. 93 lat. teksta (odnosno čl. 92 hrv. teksta) odnosi na dva različita kaznena djela, mi ih radi preglednosti odvojeno obrađujemo.

⁸¹ Članak 81 *Stat. Segn.*

⁸² Prijevod: Nadalje su utvrdili da se onaj tko istuče prodavača ili prodavačicu kažnjava sa 6 libara.

⁸³ Članak 80 hrv. teksta *Statuta*.

Stoga na ovom mjestu citiramo samo onaj dio propisa koji se odnosi na ovaj delikt.

Propis određuje:

- latinski tekst:⁸⁴ "Item sententiauerunt, quod si quis percusserit tergouatios aut eorum famulos facientes officium suum, cadat ad penam librarum..."⁸⁵

- hrvatski tekst:⁸⁶ "Veće sentecijaše da ki bi udril tergovce ili njihove sluge nastojeći svoje dužno aliti o službi⁸⁷ da pada u penu libar 6...!"

Izvršilac ovog delikta može biti svaka osoba, a pasivni subjekt samo mitničar ili njegov sluga, ali uvijek pri vršenju službene dužnosti koja proizlazi iz funkcije mitničara (tj. poreznika). Radnja izvršenja sastoji se u za davanju udarca, i to bilo kakvog udarca, s vidljivim posljedicama udara ili bez njih. Kazna je i ovdje novčana i iznosi 6 libara. Naime, latinski tekst je ispustio riječ "sex", ali nam ovaj nedostatak latinskog teksta popunjava hrvatski tekst, koji nam osigurava siguran zaključak da se radilo o kazni od 6 libara.

II. Kaznena djela protiv imovine

U ovu kategoriju kaznenih djela svrstavamo velik broj delikata (iako se za poneke od njih na prvi pogled ne bi činilo da pripadaju u ovu grupu) vodeći se načelom da se u istoj grupi nađu svi delikti koji neposredno ili posredno nanose štetu nečijoj imovini: bilo privatnoj, bilo imovini gradske blagajne (izbjegavanjem maltarine ili na neki drugi način).

Neki od ovih delikata zbog loše ili neprecizne formulacije propisa (a dijelom i zbog proturječnosti lat. i hrv. teksta) zadaju posebne probleme pri nastojanju da precizno proniknemo u bit. U prvom redu to se odnosi na delikte krađa: iz čl. 43 lat., odnosno čl. 42 hrv. teksta (delikt obrađujemo pod nazivom "krađa" - misleći pritom na krađu manje i srednje vrijednosti) i iz čl. 44 lat., odnosno čl. 43 hrvatskog teksta (delikt obrađujemo pod nazivom "teška krađa" - imajući na umu veliku vrijednost ukradene stvari i težinu kazne). Na ovu nejasnoću propisa i težinu problema pri razjašnjavanju situacije ukazuje i Margetić, izlažući svoje mišljenje, koje također treba uvažiti.⁸⁸

⁸⁴ Stavak 1. čl. 93 *Stat. Segn.*

⁸⁵ Prijevod: Nadalje su utvrdili da se onaj tko udari mitničare ili njihove sluge dok obavljaju svoju dužnost, kažnjava s... - Primjedba: u Margetićevu prijevodu nedostaje na kraju riječ "libara".

⁸⁶ Prvi fragment čl. 92 hrv. teksta.

⁸⁷ Rkp.: svavi (vidi L. MARGETIĆ, 1985-87, 95, bilješka pod bb).

⁸⁸ L. MARGETIĆ, 1985-87, 48-49.

1. Krađa

Za ovo djelo imamo u *Statutu* glomazne, nedorečene, neprecizne, a u određenom smislu i kontroverzne propise, što vrijedi i za latinski i za hrvatski tekst *Statuta*. Statutarni propisi za ovo djelo kažu:

- latinski tekst:⁸⁹ "Item statuerunt, quod quicumque repertus fuerit commisisse furtum ad summam librarum XXIV or ascendens, soluere debet pro primo furto libras XXIV or infra octo dies, et si non soluerit, aut debet perdere auriculam et frustari; et si repertus fuerit furatum fuisse libras L. debet perdere membrum unum aut soluere libras L; et si repertus fuerit in furto centum librarum, debet suspendi ad furcam etiam pro primo furto, for tamen si soluendo fuerit, debeat soluere et sa tisfacere dampnificato".⁹⁰

- hrvatski tekst:⁹¹ "Veće dokonjaše, da ki godir bi se našal u tatbini, dati ima libar 24 u termen osam dan i ako ne bi platil, da ima izgubiti uho i fruštati se; i ako bi se našal u tatbini od libar 50 ima izgubiti jedan ud, ali platiti libar 50; a ako bi se našal u tatbini libar 100, da se ima na sohe obisiti i za prvu tatbinu; ako bi imal čim platiti da plati onomu ki bi oškojen."

Da bismo prevladali naglašenu konfuznost propisa, možemo prihvatiti kao činjenicu da je statutodavac nevjesto baratao terminom "od" i da taj termin treba shvatiti kao "do", pa onda unutar takve situacije izvršiti stupnjevanje. Po našem mišljenju riječ je o sljedećim situacijama:

a) Za krađu vrijednosti do 24 libre (za prvu učinjenu krađu) kazna je prvenstveno novčana i iznosi 24 libre (iznos je izvršilac dužan platiti u roku od 8 dana). Ako izvršilac ne isplati novčanu kaznu, alternativno su određene tjelesne kazne (izriču se kumulativno): gubitak uha i bičevanje.

b) Za krađu vrijednosti od 24 do 50 libara kažnjava se alternativno: novčanom kaznom od 50 libara ili tjelesnom kaznom gubitka jednog uda,⁹²

c) Za krađu vrijednosti od 50 do 100 libara (čak i za prvi put) kazna je tjelesna: vješanje "ad furcam" (lat. tekst), odnosno "na sohe" (hrv. tekst). Ovdje

⁸⁹ Članak 43 *Stat. Segn.*

⁹⁰ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko god bude uhvaćen u krađi do 24 libre, treba platiti za prvu krađu 24 libre unutar 8 dana, a ako ne plati treba izgubiti uho i treba ga bičevati, a ako bude uhvaćen u krađi od 50 libara, treba izgubiti jedan ud ili platiti 50 libara, a ako bude uhvaćen u krađi od 100 libara, treba ga objesiti na vješala čak i za prvu krađu. Ako pristupi plaćanju, kradljivac treba platiti i nadoknaditi oštećenom.

⁹¹ Članak 42 hrv. teksta *Statuta*.

⁹² Iz nezgrapne formulacije proizlazilo bi da je kazna prvenstveno gubitak uda, no tada bi bila neosnovana alternativna novčana kazna. Logika nas stvari upućuje da je prvo ponuđena novčana kazna, a tek ako isplata ove kazne ne bi uslijedila, dolazi do primjene tjelesne kazne gubitka jednog uda.

se ne radi o smrtnoj kazni, ali nam nedostaje odredba iz koje bi se moglo vidjeti kako se konkretno to vješanje vršilo i koliko je vremena osuđeni morao tako obješen visjeti.⁹³

Inače, za sve ove konkretne oblike i situacije izvršilac je mogla biti bilo koja osoba. Umišljaj je sadržan u prirodi djela. Izvršilac je bio dužan nadoknaditi štetu oštećenoj osobi. Formulacija je propisa i u vezi s tim pitanjem nezgrapna. Naime, formulaciju "ako pristupi plaćanju" shvaćamo u značenju: ako ima odakle platiti (a misli se na naknadu štete).

2. Teška krađa

Riječ je o onome što proizlazi iz propisa čl. 44 lat. teksta, odnosno čl. 43 hrv. teksta *Statuta*. Opet imamo konfuzne i nedorečene propise s pogrešnim ili nepreciznim formulacijama. Ako bismo te propise doslovce shvatili, moglo bi se postaviti pitanje: zašto je statutodavac ovim situacijama posvetio novi članak, kada je i ovu situaciju razriješio (ili tako izgleda) prethodnim člankom? Očigledno to nije bilo tako i on je imao nekog razloga da ovo djelo posebno odvoji od onih iz prethodnog članka. Pokušali smo slijediti statutodavčevu ideju i došli do zaključka da se ovdje (barem s gledišta statutodavca) radi o znatno težem djelu krađe (zato je i nazivamo, makar i uvjetno, teškom krađom).

Pokušat ćemo ovaj problem rasvijetliti pažljivim ulaženjem ne samo u ono što nam slovo propisa *expressis verbis* kaže, nego i u ono što se je vjerojatno htjelo reći ili što se (nekom pogrješkom ili nepreciznošću formulacije) pogrešno reklo.

Propisi *Statuta* u odnosu na ovaj delikt određuju:

- latinski tekst:⁹⁴ "Item statuerunt, quod quicumque repertus fuerit conmississe furtum ad summam centum librarum pluribus in uicibus, debeat suspendi et dampnum soluere."⁹⁵

- hrvatski tekst:⁹⁶ "Veće dokonjaše, da ki godar bi se našal u tatbini od broja libar 100 poti veći krat, da se ima obisit i škodu platiti."

Prije svega, u latinskom tekstu je opet (vjerujemo) napravljena pogrješka (na koju smo i u prethodnom članku nailazili) pa je upotrijebljena riječ "do" umjesto "od". Da smo u pravu, potvrđuje nam hrvatski tekst *Statuta* u kojem se na tom mjestu nalazi riječ "od". Tako ovaj propis treba shvatiti kao: tko bude

⁹³ Vjerojatno je i to bilo određeno starim običajima pa je i nadalje ostalo u domen i običajnog prava.

⁹⁴ Članak 44 *Stat. Segn.*

⁹⁵ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko god bude uhvaćen u krađi do 100 libara (ukupno) u više navrata, treba biti obješen i uz to platiti štetu.

⁹⁶ Članak 43 hrv. teksta *Statuta*.

uhvaćen u krađi vrijednosti od 100 libara pa naviše u više navrata... itd.⁹⁷ Time, čini nam se, razrješavamo i dvojbu zašto je statutodavac ovome djelu posvetio novi članak, što ne bi imalo smisla (jer bi i ova krađa bila obuhvaćena propisima prethodnog članka) ako se ovdje ne bi bila riječ o posebnoj vrsti krađe (što je statutodavac svakako htio naglasiti). Hrvatskim tekstom statuta ovdje je razriješena dvojba.

Prema tome, ovdje je riječ o težoj vrsti krađe u povratu, tj. o krađi vrijednosti višoj od 100 libara i to ako je djelo u povratu. Izvršilac može biti koja bilo osoba, predmet krađe bilo kakav predmet vrijednosti veće od 100 libara. Radnja izvršenja je uzimanje i protupravno prisvajanje, ali uz uvjet da je djelo u povratu. Termin "u više navrata" razumijemo kao "više od jedanput" (odnosno: dva ili više puta). Kazna je isključivo tjelesna i sastoji se u vješanju, uz obvezu naknade štete.

Ipak, koliko god nam se činilo da smo razriješili probleme, moramo ukazati na dvojbu koja i nadalje ostaje nerazriješena: u čemu se ogledala oštrija kazna za ovo djelo (koje je trebalo ukazivati na nešto veću društvenu opasnost djela i izvršioca) uspoređujući je s onom za djelo iz prethodnog članka (izloženog pod 1), a u oba slučaja je riječ o tjelesnoj kazni vješanja. Ključ za razrješavanje ove dvojbe ostao nam je, smatramo, skriven jer ne znamo ništa detaljnije o kazni "vješanja" ni kod jednog ni kod drugog delikta. Vjerojatno je kod ovog delikta konkretan oblik kazne bio oštriji (na primjer: držanje delikventa obješenog više vremena ili sl.) od one za prethodno djelo. Odgovor, vjerujemo, leži u običajima i običajnom pravu ovoga kraja i onog vremena. Mi, nažalost, o tome nemamo nikakvih podataka.

3. *Krađa grožđa iz vinograda*

Propisi za ovaj delikt određuju:

- latinski tekst:⁹⁸ "Item statuerunt, quid- quicunque intrauerit uineam alterius et de ea uuas aportauerit extra, cadat ad penam librarum sex, et soluendi dampnum illatum arbitrio bonorum virorum extimattum."⁹⁹

- hrvatski tekst:¹⁰⁰ "Veće dokonjaše, da ki bi ulizal u ljudsko tersje i vazel grozja iz njega, da plati libar 6 i škodu učinjenu koliko od dobrih ljudi bude preštmano."

⁹⁷ Margetić se u svom prijevodu (vidi bilješku 91) držao strogo termina "do" (prema latinskom tekstu) pa je tako htio pojasniti situaciju dodavši među zgradama svoju misao "ukupno", što se uklapa u naše shvaćanje situacije.

⁹⁸ Članak 87 *Stat. Segn.*

⁹⁹ Prijevod: Nadalje su utvrdili da se onaj tko uđe u tuđi vinograd i iz njega iznese grožđe kažnjava sa 6 libara te da plati počinjenu štetu po ocjeni dobrih muževa.

Ovdje je, očigledno, riječ o krađi tuđeg grožđa (iz tuđeg vinograda). Iz formulacije dane u latinskom tekstu ne proizlazi jasno element protupravnog prisvajanja ("... et de ea uuas aportauerit extra..."), ali vjerujemo da se taj element pretpostavlja, a da je samo formulacija nedovoljno određena. U tome nas učvršćuje nešto malo određeniji hrvatski tekst koji kaže: "... i vazel grozja iz njega...". Ovo "vazel" razumijemo kao: uzeo u svoju korist, dakle: i protupravno prisvojio.

Izvršilac delikta može biti bilo koja osoba. Radnja izvršenja je uzimanje iz tuđeg vinograda (i iznošenje) grožđa u namjeri protupravnog prisvajanja. Svejedno je o kojoj je količini grožđa riječ i kojoj visini štete. Kazna je novčana i iznosi 6 libara, uz obvezu naknade štete prema procjeni "dobrih ljudi".

4. *Udaljavanje iz krčme bez plaćanja preuzetog vina*

Ovdje je riječ o vrlo konfuznim propisima koji zahtijevaju pažljivo razmatranje da bi se mogla prepoznati situacija koju *Statut* pokušava razriješiti i način na koji to čini.

Propis o tome govori kako slijedi:

- latinski tekst:¹⁰¹ "Item statuerunt, quod quicumque exiuerit de taberna non soluendo pro uino accepto contra uoluntatis tabernarii, cadat ad penam librarum sex pro quolibet contrafaciente et quociens fuerit contrafactum."¹⁰²

- hrvatski tekst:¹⁰³ "Veće dokonjaše, da kigodar bi zašal iz taverne ne plativši vino vazeto suprot volji tovernarovoj, upada u penu libar 6, kulikogodir krat bi suprot tomu učinil."

Ovdje su u igri mogle biti dvije situacije. Jedna je kada izvršilac u krčmi uzme vino (svejedno da li ga je tu popio ili uzeo u boci ili kakvoj drugoj posudi) pa izađe iz krčme ne plativši uopće uzeto (ili popijeno) vino. Čini nam se da u prilog ove situacije govore i lat. i hrv. tekst ("... non soluendo pro uino accepto...", odnosno: "... ne plativši vino vazeto..."). Druga je mogućnost da je izvršilac za uzeto vino nešto platio, ali ne onoliko koliko je krčmar tražio, nego po svojoj volji i ocjeni (iz tko zna kojih razloga, npr.: da je smatrao da mjera ili kvaliteta ne odgovara traženoj cijeni ili sl). U prilog ovakve pretpostavke govori statutarni tekst "... protiv volje krčmarove..." Prevedeći latinski tekst Margetić se (vidi bilješku 98), kako nam se čini, opredijelio baš za ovu drugu

¹⁰⁰ Članak 86 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁰¹ Članak 78 Stat. *Segn*.

¹⁰² Prijevod: Nadalje su utvrdili da se onaj tko izađe iz krčme i plati za preuzeto vino protiv volje krčmara, kažnjava sa 6 libara za svakog učinioca i kolikogod puta bude učinjeno.

¹⁰³ Članak 77 hrv. teksta *Statuta*.

pretpostavku.¹⁰⁴ Nemamo dovoljno oslonca da se decidirano opredijelimo za jednu od ovih dviju mogućnosti. No, držimo da to i nije važno za razjašnjenje pravne biti djela. Ovdje je, naime, svakako riječ o tome da je izvršilac svojim djelovanjem prouzročio materijalnu štetu krčmaru. Djelo se javlja u specifičnom obliku: uzimanje vina i izlaženje iz krčme bez plaćanja (ili: uzimanje vina i izlaženje iz krčme nakon što je plaćeno manje negoli je krčmar tražio). Nema sumnje da se ovo u praksi često događalo čim je statutodavac smatrao potrebnim da to regulira kaznenopravnim odredbama. To bi, svakako predstavljalo specifičnu vrstu krađe, ako se pretpostavi postojanje namjere protupravnog prisvajanja imovinske koristi, a mislimo da to proizlazi iz same prirode djela. Izvršilac može biti bilo koja osoba, oštećeni je krčmar (radnju izvršenja smo već razjasnili), umišljaj se pretpostavlja (jer proizlazi iz prirode djela), a kazna je novčana i iznosi 6 libara (svaki put).

5. *Krijumčarenje*

Ovdje su propisi sasvim jasni pa imamo i jasnu situaciju. *Statut* određuje:

- latinski tekst:¹⁰⁵ "Item statuerunt, quod quicumque fecerit contrabampnum soluere debeat curie libras uiginti quatuor paruorum."¹⁰⁶

- hrvatski tekst:¹⁰⁷ "Veće dokonjaše, kigod bi učinit suprot banku, da plati dvoru libar 24."

Riječ je o djelu krijumčarenja, što određuje i radnju izvršenja. Oštećena je gradska blagajna. Izvršilac može biti svatko. Kazna je novčana i iznosi 24 libre. Ništa se ne govori o naknadi štete prouzročene navedenim djelom.

6. *Kupovanje maltara na vratima maltarine*¹⁰⁸

Za ovaj delikt propisi određuju:

- latinski tekst:¹⁰⁹ "Item statuerunt, quod tergovaci¹¹⁰ nit debeant emere pro se ad portam, sub pena librarum XXIV., nisi pro dominis."¹¹¹

¹⁰⁴ Što znači: da je izvršilac platio, ali "protiv volje krčmara".

¹⁰⁵ Članak 50 *Stat. Segn.*

¹⁰⁶ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko god krijumčari, treba platiti sudu 24 male libre.

¹⁰⁷ Članak 49 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁰⁸ Maltari - ubirači gradske daće, carinici (vidi pod malta i maltar: V. MAŽURANIĆ, 1908-22, 626 i pod malta: P. SKOK, 1972, 363-364.)

¹⁰⁹ Članak 49 *Stat. Segn.*

¹¹⁰ Statutodavac se služi terminom "tergovac" za pojam mitničara (poreznika) - vidi čl. 93. lat. teksta. Usp. čl. 92 hrv. teksta (također termin "tergovac"). Značenje je isto kao i maltar, pa stoga Margetić u svom prijevodu ovoga članka (vidi bilj. 106) upotrebljava ovaj termin.

- hrvatski tekst:¹¹² "Veće dokonjaše da tergovci nimaju ništar kupiti na vratih parvo gospode, pod penu libar 24."

Kod ovog delikta ne slažu se ni slovo ni smisao latinskog i hrvatskog teksta pa nas to (a i inače su tekstovi neprecizni) dovodi u dvojbu o čemu je ovdje zapravo riječ. Prije svega ni jedan od tekstova (ni lat., a ni hrv.) ne preciziraju s koje se strane vrata maltarine zabranjena radnja odvija, što je od esencijalne važnosti. Naime, ako maltar kupuje robu "s onu stranu vrata maltarine" (tj. prije nego je roba oporezovana, dakle: prije negoli je prošla kroz vrata matarine), tada je riječ o jednoj vrsti krijumčarenja od maltara (kojemu je to dostupno već po prirodi njegova posla i javlja se kao posljedica zloupotrebe službene dužnosti). Ako pak maltar kupuje već ocarinjenu robu, tada ne bi nikako bila riječ o takvom ili sličnom deliktu, ali bi se moglo raditi o nekakvom kršenju prava prvenstva "gospode" kod kupovanja ocarinjene robe. No, u tom slučaju riječ bi bila svakako o nekom sitnijem kaznenom djelu i s mnogo blažom kaznom. Mi se opredjeljujemo za onu prvu varijantu, tj. da je ovdje riječ o kupovanju neocarinjene robe (čime se pričinjava šteta gradskom fisku). U prilog tom našem stavu govori i visina novčane kazne propisane za ovo djelo, a koja je sasvim istovjetna s kaznom određenom za djelo krijumčarenja (izloženo pod 5.).

Ako se prihvati ovo gledište, tada se radnja izvršenja kod ovog delikta manifestira u zabranjenom kupovanju neocarinjene robe. Izvršilac može biti samo maltar, a šteta je pričinjena gradskom fisku. Kazna je novčana i iznosi 24 libre, baš kao i u prethodno izloženom djelu krijumčarenja (što nikako ne držimo slučajnim).

7. Kupovanje trgovačke robe koja nije prošla kroz vrata maltarine

Statutarni propisi za ovaj delikt određuju:

- latinski tekst:¹¹³ "Item statuerunt, quod nemo audeat emere aliqua mercimonia, per portam ter gouine ueniencia, citra ecclesiam sancti Johannis baptiste, sub pena librarum XXIV."¹¹⁴

- hrvatski tekst:¹¹⁵ "Veće dokonjaše da nigdor ne mozi kupovati kakovu tergovinu ka bi prihodila na vrata tergovine pred crikvu Svetoga Ivana Krstitelja pod penu libar 24."

¹¹¹ Prijevod: Nadalje su utvrdili da maltari ne smiju na vratima kupovati za sebe pod kaznom 24 libara, nego za gospodu.

¹¹² Članak 48 hrv. teksta *Statuta*.

¹¹³ Članak 83 *Stat. Segn.*

¹¹⁴ Prijevod: Nadalje su utvrdili da nitko ne smije kupovati trgovačku robu, koja dolazi od vratiju maltarine, s ove strane ckrve sv. Ivana Krstitelja, pod kaznom od 24 libre.

¹¹⁵ Članak 82 hrv. teksta *Statuta*.

I ovdje je, zapravo, riječ o kupovanju neocarinjene robe. Izvršilac može biti svaka osoba, umišljaj proizlazi iz prirode djela, radnja izvršenja sastoji se u kupovanju neocarinjene robe, a djelom se nanosi materijalna šteta gradskom fisku. Kazna je novčana i iznosi 24 libre, kao i kod dvaju prethodnih delikata, odnosno kao i kod delikta koji ćemo izložiti nakon ovoga, jer svi ti delikti su manje-više istovrsni i zajednički im je nazivnik: protupravno nabavljanje neocarinjene robe.

8. Ulaženje s robom u Senj izvan vrata maltarine

Propisi određuju kako slijedi:

- latinski tekst:¹¹⁶ "Item sententiauerunt, quod unusquisque eonduens aliquod mercimonium segniam, saluo lignamine, debet intrare et exire per portam tergouine; quod si non fecerit, eadat ad penam librarum XXIV."¹¹⁷

- hrvatski tekst:¹¹⁸ "Veće dokonjaše da svaki ki bi privezal ovdj u Senju kakovu tergovinu izvan lesa, da ima ulisti i zajt na vrata od tergovine i ako bi pristupil, da pada u penu libar 24."

Sva trgovačka roba, osim drva, morala je proći kroz vrata maltarine radi ocarinjenja. Kod ovog delikta izvršilac može biti onaj koji "dovozi svoju robu u Senj" (podrazumijeva se: u namjeri da je u Senju proda), a radnja izvršenja sastoji se u unošenju ove robe¹¹⁹ u Senj mimo vrata maltarine. Ne traži se da ta roba bude prodana (kao neocarinjena), dovoljno je da je uvezena mimo vrata maltarine jer se podrazumijeva da je time otvorena mogućnost da ta roba bude i prodana, odnosno kupljena kao neocarinjena. Kazna je novčana i iznosi 24 libre.

9. Protupropisno uvođenje u grad stranca koji dovozi robu

Ovdje odmah upozoravamo na neusklađenost (čak i očitu oprečnost) latinskog i hrvatskog teksta u odnosu na izvršioca i sudionika, što treba posebno raspraviti da bi se utvrdilo što je statutodavac zapravo ovim propisom htio postignuti. Propisi, naime, određuju:

- latinski tekst:¹²⁰ "Item statuerunt, quod quilibet Segnanus et districtus Segnie possit intrare per portas et loca usitata eum animalibus et lignaminibus

¹¹⁶ Članak 89 *Stat. Segn.*

¹¹⁷ Prijevod: Nadalje su odlučili da svaki onaj tko dovozi svoju robu u Senj, izuzev drva, mora ući i izaći kroz vrata maltarine, a ako to ne učini, kažnjava se s 24 libre.

¹¹⁸ Članak 88 hrv. teksta *Statuta.*

¹¹⁹ Drva su uvijek izuzeta.

¹²⁰ Članak 88 *Stat. Segn.*

et aliis rebus eorum, aliqua pena non obstante; uerum si forensem conduxerit seeum, cadat ad penam librarum XXIV. et qui eum eo est, perdat quod conduxerit; quorum omnium accusanti deueniat tertia pars."¹²¹

- hrvatski tekst:¹²² "Veće dokonjaše da svaki Senjanin i ostali njegova vladanja mozite ulisti na vrata i mesta običajna živinom, lesom i ostalim njihovim stvarjama ne budućioperskimi; da ako bi stranjski ljudi ča pri vazali tere odlučjenja pristupili, da pada u penu ribar 24, i on ki bi š njim bil, da gubi ono ča bi privazel, kih svih stvari akuzadinom da bude tretina."

Zbog nepreciznih (i oprečnih) formulacija ova nas dva teksta mogu dovesti u dvojbu glede nekoliko bitnih elemenata. Prvo nije sasvim jasno što se ovim propisom htjelo postići, odnosno što se zapravo zabranjuje: da li svako uvođenje stranca u grad, da li samo uvođenje stranca u grad mimo određenih prijelaza (lat. tekst) ili je, pak, težište na zabrani da se mimo određenih ulaza ne dopusti ulazak strancima koji prevoze trgovačku robu (hrv. tekst: "... da ako bi stranjski ljudi ča privazali..."). Nadalje: tko gubi robu? Iz latinskog teksta proizlazi da se kažnjava Senjanin koji povede sa sobom stranca u grad, a stranac gubi svu robu koju prevozi. Iz formulacije hrvatskog teksta proizlazi upravo obrnuto: da se kažnjava stranac, a Senjanin koji je s njim da gubi robu (očita nelogičnost, ako se ima na umu da stranac ima robu).

Držimo da su izvori kolebanjima konfuzne i neprecizne formulacije obaju tekstova i da se za razrješenje problema treba okrenuti logici stvari u konkretnom spletu. Smatramo, naime, da se ovim propisom htjelo onemogućiti strance da uvezu u Senj neocarinjenu robu, a budući da su sve prijelaze, prave i "krive", najbolje znali Senjani (iz grada i distrikta) do nečega takvoga moglo je doći samo ako su strancima vodiči bili domaći ljudi. Stoga smatramo da ove propise treba shvatiti ovako: zabranjuje se domaćim ljudima da strance s robom ilegalno uvode u grad, pa se za takav učin kažnjavaju domaći ljudi, a stranci gube robu koju na taj način budu ilegalno uvezli u grad. Ako se tako razumiju ove konfuzne, nedorečene i neprecizne formulacije obaju tekstova, tada nam je situacija jasna i logična. Izvršioc i ovoga delikta mogu biti domaći ljudi (iz Senja i distrikta), a radnja izvršenja je ilegalno uvođenje u grad stranaca s trgovačkom robom. Umišljaj

¹²¹ Prijevod: Nadalje su utvrdili da svaki Senjanin i osoba iz područja Senja smije ući kroz vrata i uobičajena mjesta sa životinjama i drvima i drugim svojim stvarima, bez obzira na neku kaznu, ali, ako povede stranca sa sobom, kažnjava se s 24 libre, a onaj tko je s njima gubi ono što prevozi. Od svega prijavitelju pripada treći dio.

¹²² Članak 87 hrv. teksta *Statuta*.

se pretpostavlja jer proistječe iz prirode djela. Kao potencijalni oštećenik javlja se gradski fiskus zbog čega se u njegovu korist nalaže konfiskacija ilegalno u grad uvezene robe. Kazna je novčana, iznosi 24 libre i određena je glavnom izvršiocu (domaćem čovjeku koji je bio vodič strancu). Zanimljivo je da ovdje imamo situaciju "quilibet accusare possit", pri čemu prijavitelju pripada treći dio¹²³. Naravno, ovdje nije riječ o čistim *actiones populares* iz rimskog prava (jer su one bile dopuštene protiv izvršilaca nedopuštenih radnji koje nisu smatrane krivičnim djelima)¹²⁴, ali je nešto što - iako jako metamorfozirano i tko zna kako u to vrijeme (XIV. stoljeće) u Senju u ovom obliku prihvaćeno - odiše u određenom smislu na ono svoje davno prapodrijetlo.

10. Tovarenje drva za prijevoz bez odobrenja vlasti

Statutarni propisi za ovo djelo određuju:

- latinski tekst¹²⁵: "Item statuerunt, quod nulus possit intaricare lignamina ad tiram sine licencia Regiminis, sub pena librarum viginti quatuor et perdendi lignamina sua, tociensquociens fuerit contrafactum."¹²⁶

- hrvatski tekst¹²⁷: "Veće odlučiše, da nijedan ne mozi intrigati les prez dopušćenja vladavac, pod penu libar 24 i zgubljenje lesa, toliko koliko krat bi prigrišil ali pristupil."

Propisi su precizni (i to u oba teksta). Izvršilac ovog delikta može biti svaka osoba. Radnja izvršenja je tovarjenje drva za prijevoz bez odobrenja vlasti. Ne traži se nastupanje štete, već iz prirode djela proistječe latentna opasnost da bi se takva drva (kad su već ilegalno utovarena za prijevoz) mogla i prodati bez kontrole vlasti. Vjerujemo da bi se u tom slučaju radilo o jednoj vrsti krijumčarenja na štetu gradskog fiska. Na to nas upućuje i iznos kazne uz konfiskaciju predmeta djela. I za ovaj je delikt, naime, predviđena novčana kazna od 24 libre (svaki put) uz konfiskaciju drva.

¹²³ Ne kaže se, doduše, od čega treći dio, tj. da li treći dio od kazne, da li treći dio od konfisciranog tereta ili, pak, od obojega. Vjerujemo da se to odnosi na trećinu od iznosa kazne.

¹²⁴ Dr. Jelena Danilović, *Popularne tužbe od rimskog do suvremenih prava* (izd. Instituta za pravnu istoriju Pravnog fakulteta u Beogradu), Beograd, 1968, str. 9; Prof. dr; Marijan Horvat - prof. dr. Konstantin Bastaić - prof. dr. Hodimir Sirotković: *Rječnik historije države i prava*, Zagreb, 1968, str. 20; Ante Romac, *Izvori rimskog prava*, Zagreb, 1973, str. 85, 169 i 555.

¹²⁵ Članak 13 *Stat. Segn.*

¹²⁶ Prijevod: Nadalje su utvrdili da nitko ne smije tovariti drvo za prijevoz bez odobrenja vlasti, pod kaznom od 24 libre i gubitka svojih drva, koliko puta bude učinjeno.

¹²⁷ Članak 13 hrv. teksta *Statuta*.

11. Zadržavanje Morlaka na senjskim pasištima duže od dopuštenog vremena

Ovaj je delikt smatran naglašeno društveno opasnim (jer se njime nanosi veća šteta vlasnicima senjskih pasišta) pa je stoga i propisana izuzetno oštra kazna.

Propisi za ovo djelo određuju:

- latinski tekst:¹²⁸ "Item, quod quando Morowlachi exeunt de monte et uadunt uersus gaccham, debent stare per dies duos et totidem noctes super pascuis Senie, et totidem tempore quando reuertuntur ad montem; et si plus stant, incidunt ad penam quingentarum librarum."¹²⁹

- hrvatski tekst:¹³⁰ "Veće kada Vlasi dvižu z verha i gredu u Gat(c)ku imaju stati dva (d)ni i dvi noći na pašah senjskih i tulikaj kada dvižu u (svako)j i u tem u) planine, i ako bi veće stali, da padaju u penu libar 500."

Propis je jasan, iako u odnosu na kaznu izuzetno oštar. Izvršioци ovoga delikta mogu biti samo Morlaci (Vlasi) kada krenu (podrazumijeva se: sa stokom) iz svojih brda prema Gacki ili se vraćaju (sa stokom) prema brdima, a radnja izvršenja sastoji se u tome što bi sa stokom ostali na senjskim pasištima duže od dopuštenog vremena.¹³¹ Ne govori se o šteti, ali iz prirode djela proizlazi da se deliktom pričinjava znatna šteta vlasnicima senjskih pašnjaka. Nešto je utjecalo da je statutodavac ovaj delikt smatrao vrlo opasnim za imovinu Senjana. To je mogla biti izgledna šteta, ali i učestalost i masovnost ovih šteta. U svakom slučaju statutodavac je bio jako zainteresiran da ove delikte oštro suzbije, što se vidi iz drastično visokog iznosa novčane kazne koji se ovdje penje čak na 500 libara. Iz propisa ipak ne možemo decidirano zaključiti kako se kazna izricala, tj. da li individualno po svakom Morlaku ili ukupno za grupu koja prolazi sa stokom. Nije, naime, isključena ni ova druga mogućnost i u tom pravcu neizravno govori s jedne strane golem iznos kazne, a s druge okolnost da ih propis spominje uvijek u množini (lat.: "... quando Morowlachi exeunt...", hrv.: "kada Vlasi dvižu...").

III. Kaznena djela protiv opće sigurnosti

1. Izazivanje požara nepažnjom u kući stanovanja

Propis za ovaj delikt određuje:

- latinski tekst:¹³² "Item sententiauerunt, quod quicunque suin mala

¹²⁸ Članak 161 *Stat. Segn.*

¹²⁹ Prijevod: Nadalje, kada Morlaci izlaze iz gore i idu prema Gacki, mogu ostati dva dana i isto toliko noći na senjskim pašnjacima, a isto toliko vremena kada se vraćaju u brda; ako ostanu više, upadaju u kaznu od 500 libara.

¹³⁰ Članak 160 hrv. teksta *Statuta.*

¹³¹ Tj. duže od 2 dana i 2 noći.

¹³² Članak 90 *Stat. Segn.*

custodia, permiserit ignem accendi in domo habitationis sue, ita quod appareat de extra, cadat ad penam librarum..."¹³³

- hrvatski tekst:¹³⁴ "Veće senteciaše, da kigodar bi sv(oj)im zlim čuvanjem užgal oganj u svojoj kući tako da bi se zvana ukazal, upada u penu libar 6."

Ovdje treba prethodno raspraviti nekoliko važnih pitanja. Prije svega: u čemu se kod ovog delikta zapravo sastoji radnja izvršenja. Hrvatski tekst kaže "da... bi... užgal oganj...", ali "svojim zlim čuvanjem". Očigledno loša formulacija jer po jednom kao da je riječ o aktivnoj radnji (što očigledno ne stoji), a po drugom je očigledno da se govori o "zlom čuvanju", dakle, o propuštanju (nečinjenju) dužne radnje (pažnje). Latinski tekst je, međutim, jasan i ukazuje da je riječ o "lošem čuvanju" kao uzroku požara (mora postojati kauzalni neksus). Djelo je, dakle, omisivne naravi, a kažnjiva se radnja sastoji u propuštanju dužne pažnje u kući da ne bi izbio požar. Nastupanje tražene posljedice je bitan, konstitutivni element bića i ona se mora javiti u propisanom obliku i opsegu ("da bukne požar... tako da se vidi izvana"). Dakle, izuzete su sitne i neznatne vatre koje se "ne vide izvana". Isto tako, bitno je da je posrijedi požar koji izbije "u kući stanovanja" krivca. Doduše, u odnosu na ovaj pojam uočljivo je malo neslaganje između latinskog i hrvatskog teksta, jer lat. tekst kaže "... in domo habitationis sue", dok hrvatski tekst kaže "... u svojoj kući". To ne mora značiti isto, iako je vjerojatno u praksi najčešće značilo isto. Prihvaćamo formulaciju "in domo habitationis sue", s jedne strane zbog toga što je ovdje latinski tekst jasan i precizan, ali i zbog toga što se ovako taj pojam shvaća šire pa mislimo da takvo razumijevanje ovdje posve odgovara. Kazna je novčana. U latinskom tekstu je ispušten iznos, ali u hrvatskom tekstu je sadržan, pa možemo zaključiti da je kazna za ovo djelo iznosila 6 libara.

2. Hodanje po gradu bez svjetla noću nakon trećeg zvona

Statutarne odredbe u odnosu na ovo kazneno djelo propisuju:

- latinski tekst:¹³⁵ "Item statuerunt, quod quicumque inhonestus aut suspectus repertus fuerit ultra tercium sonum eundo sine lumine, cadat ad penam librarum sex."¹³⁶

¹³³ Prijevod: Nadalje su odlučili da se onaj tko zbog nepažnje dozvoli da bukne požar u kući njegova stanovanja tako da se vidi izvana, kažnjava s... (naša primjedba: nedostaje riječ "libara").

¹³⁴ Članak 89 hrv. teksta *Statuta*.

¹³⁵ Članak 85 *Stat. Segn.*

- hrvatski tekst:¹³⁷ "Veće dokonjaše da kigodar bi neposluhom ali¹³⁸ ako bi se (u) suspetu našal po tretom zvonjenju, hodeći po noći prez sviće, pada u penu libar 6."

Radi razumijevanja treba najprije razjasniti neke dijelove odredbe. Prije svega, što to znači "nakon trećeg zvona". To je svakako vrijeme noći, i to duboke noći kada su se ljudi po gradu kretali sa svjetlom. Svjetlo nije služilo samo njima da bi se mogli sigurno kretati po mraku, nego je značilo i jednu vrstu sigurnosti za ostale građane, jer se pri svjetlu moglo lako identificirati osobe koje se po noći kreću gradom. "Sumnjive osobe" (a podrazumijevajući pod tim pojmom eventualno moguće delikvente) kreću se bez svjetla da bi ostale skrivene mrakom, što je već samo za sebe predstavljalo opasnost za opću sigurnost. Smatramo da se svojstvo sumnjive osobe (kod ovog delikta) podrazumijeva ipso facto što se protivno propisima i dobrim običajima kreće noću po gradu bez svjetla i tako na sebe navlači status sumnjivca. Što se tiče pojma "nepošten", njega razrješava hrvatski tekst Statuta koji kaže "... kigodar bi neposluhom".¹³⁹ ... Držimo, dakle, da se svaka osoba koja se u noći (nakon trećeg zvona) nađe kako hoda po gradu bez svjetla podrazumijeva kao "inhonestus aut suspectus" i da nikakvi dodatni dokazi o tomu nisu potrebni.

U skladu s izloženim kao izvršilac ovog delikta pojavljuje se bilo koja osoba, a radnja izvršenja sastoji se u hodanju noću bez svjetla po gradu (poslije trećeg zvona). Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

IV. Kaznena djela protiv pravne, osobne i imovinske sigurnosti građana

1. Lažno svjedočenje na sudu

Propisi za ovaj delikt određuju:

- latinski tekst:¹⁴⁰ "Item statuerunt, quod quicumque, citatus de aliquo debito uel alia legitima causa, negauerit ueritatem in iudicio, cadat ad penam librarum sex pro quolibet contrafaciente et quociens fuerit contrafactum."¹⁴¹

¹³⁶ Prijevod: Nadalje su utvrdili da se onaj tko se nepošten i sumljiv nađe nakon trećeg zvona da ide bez svjetla, kažnjava sa 6 libara.

¹³⁷ Članak 84 hrv. teksta *Statuta*.

¹³⁸ Ali - u značenju: ili.

¹³⁹ Ovdje, u hrv. tekstu, rabi se izraz "neposluhom" da bi se označilo i objasnilo ono zašto lat. tekst upotrebljava izraz "nepošten" (tj. *inhonestus*).

¹⁴⁰ Članak 77 *Stat. Segn.*

¹⁴¹ Prijevod: Nadalje su utvrdili da se svatko tko je pozvan u vezi s nekim dugom ili zakonitim predmetom i tko zaniječe istinu na sudu, kažnjava sa 6 libara za svakog počinioca i kolikogod puta bude učinjeno.

- hrvatski tekst:¹⁴² "Veće dokonjaše da kigodar bi citan za kigodar dug ili drugu kaužu iliti uzrok ter bi zatajal pravicu na sudu, upada u penu libar 6 za svako pregrišenje."

Ovdje se radi o lažnom svjedočenju pred sudom u bilo kakvom slučaju i bilo kakvom predmetu.¹⁴³ Izvršilac ovoga delikta može biti osoba pozvana¹⁴⁴ da svjedoči, a radnja izvršenja sastoji se u lažnom svjedočenju. Tako, naime, razumijemo slovo i duh ovog propisa.¹⁴⁵ Umišljaj proizlazi iz prirode djela. Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

2. *Nasilno ulaženje u tuđu kuću*

Propisi Statuta za ovaj delikt kažu:

- latinski tekst:¹⁴⁶ "Item statuerunt, quod qui intrauerit uiolenter in domum allienam, cadat ad penam librarum uigintiquatuor."¹⁴⁷

- hrvatski tekst:¹⁴⁸ "Veće dokonjaše da ki bi silom ulizal u čiju kuću, da upada u penu libar 24."

Izvršilac ovoga delikta može biti svaka osoba. Radnju izvršenja treba nešto preciznije raspraviti. Kako, naime, shvatiti pojam "nasilno" ("... intrauerit uiolenter...", odnosno "... silom ulizal..."). Postoje dvije mogućnosti razumijevanja ovoga pojma: jedna je da se pod tim podrazumijeva svako ulaženje protivno volji vlasnika kuće, drugo je pak da se pri ulaženju upotrijebi sila (na bilo koji način). Smatramo (a u tom uvjerenju nas utvrđuje i prilično visok iznos kazne) da se ovdje nije radilo o običnom ulaženju protivno volji vlasnika, nego o nasilnom ulaženju u doslovnom smislu, tj. o ulaženju uz upotrebu sile na bilo koji način. Time ujedno određujemo i radnju izvršenja kod ovog delikta. Pritom, naravno, pojam "... in domum allienam..." (odnosno "... u čiju kuću...") razumijemo kao: u tuđu kuću. Zacijelo je, dakle, riječ o nasilnom ulaženju u tuđu kuću. Umišljaj proizlazi iz prirode djela. Kazna je novčana i iznosi 24 libre, što govori da je statutodavac ovo djelo (i izvršioca) smatrao pojačano društveno opasnim i da je nešto oštrijom kaznom želio bolje zaštititi sigurnost građana u vlastitom domu.

¹⁴² Članak 76 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁴³ "... de aliquo debito uel alia lagittima causa..." (lat. tekst), odnosno: "... za kigodar dug ili ku drugu kaužu iliti uzrok..." (hrv. tekst).

¹⁴⁴ "... citatus..." ("...citan...").

¹⁴⁵ "... negauerit ueritatem in iudicio..." ("... ter bi zatajal pravicu na sudu...").

¹⁴⁶ Članak 62 *Stat. Segn.*

¹⁴⁷ 141. Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko nasilno uđe u nečiju kuću, kažnjava se s 24 libre.

¹⁴⁸ Članak 61 hrv. teksta *Statuta*.

3. *Držanje i upotreba krive mjere*

Propis koji obrađuje ovaj delikt nije dovoljno precizan i ostavlja neke dvojbe koje treba razriješiti. Propis, naime, *expressis verbis* određuje:

- latinski tekst:¹⁴⁹ "Item statuerunt, quod quicumque repertus fuerit habere cadagnum falsum, cadat ad penam librarum XXIV."¹⁵⁰

- hrvatski tekst:¹⁵¹ "Veće dokonjaše kada falsu meru ki darži, upada u penu libar 24."

Evo glavnih pitanja koja zahtijevaju razjašnjenje. Je li ovdje riječ samo o držanju krive mjere (a ne i o njezinoj upotrebi)? Odmah se nakon toga nameće pitanje: zašto tako oštra kazna (24 libre) samo za držanje (krive mjere) bez njezine upotrebe? Ako je tomu tako, zašto bi statutodavac netom u sljedećem članku 66. kao posebno kazneno djelo predvidio delikt držanja krive mjere (dakle: samo držanje!) s kaznom od svega 6 libara? To nas upućuje na drukčiji zaključak, naime, da je ovdje riječ o držanju i upotrebi krive mjere. Stoga formulaciju "... repertus fuerit habere cadagnum falsum..."¹⁵² razumijemo u smislu "uhvaćen na djelu s krivom mjerom", tj. da se krivom mjerom služio.¹⁵³

U skladu s gornjim zaključkom izvršilac ovoga delikta može biti svaka osoba, a radnja izvršenja je držanje i upotreba krive mjere. Umišljaj je sadržan u prirodi djela. Djelom je ugrožena imovinska sigurnost građana. Učin se smatra naglašeno društveno opasnim pa je stoga i određena relativno visoka novčana kazna od 24 libre.

4. *Držanje krive mjere u svom stanu na bilo koji način*

Propis *Statuta* za ovaj delikt određuje:

- latinski tekst:¹⁵⁴ "Item statuerunt, quod qui repertus fuerit habere falsas mensuras in statione sua quocunque modo, cadat ad penam librorum sex."¹⁵⁵

¹⁴⁹ Članak 65 *Stat. Segn.*

¹⁵⁰ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko god bude uhvaćen s krivom mjerom, kažnjava se s 24 libre.

¹⁵¹ Članak 64 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁵² Hrvatski tekst nam ne može pomoći u razrješavanju dvojbe jer nije dovoljno precizan.

¹⁵³ Iz Margetićeva prijevoda (vidi bilješku 144) dalo bi se također zaključiti da je i on blizu ovakova shvaćanja. Barem tako mi razumijemo pojam "...bude uhvaćen s krivom mjerom...").

¹⁵⁴ Članak 66 *Stat. Segn.*

¹⁵⁵ Prijevod: Nadalje su utvrdili: tko bude uhvaćen da daje krivu mjeru u svojoj "poslovnoj" prostoriji na bilo koji način, kažnjava se sa 6 libara.

Naše je poimanje nekih termina drukčije od Margetićeva prijevoda, pa tako mislimo da bi umjesto "da daje krivu mjeru" trebalo shvatiti "da drži krivu mjeru", a umjesto "u svojoj poslovnoj prostoriji" shvatiti "u staništu svome" (u smislu: u svom stanu, odnosno kući).

- hrvatski tekst:¹⁵⁶ "Veće dokonjaše da kigod bi deržal po kućah svojih budi po ki se oće način krive mere, da plati libar 6."

Izvršilac ovog delikta može biti bilo koja osoba, a radnja izvršenja sastoji se u držanju u svom stanu (ili kući - hrv. tekst) krive mjere. Ne traži se da se ta kriva mjera i upotrebljava, ali već njezino držanje upućuje na latentnu opasnost da bi je se moglo upotrijebiti. Kazna je novčana i iznosi 6 libara (dakle: četiri puta manje negoli kod prethodnog djela "držanja i upotrebe krive mjere").

V. Kaznena djela protiv općeg zdravlja

1. *Bacanje prljave vode ili druge prljavštine na osobu koja hoda ulicom*

Statut propisuje:

- latinski tekst:¹⁵⁷ Item statuerunt, quod qui deiecerit aquam uel alias imundicias super aliquam personam euntem per uiam, soluat libras sex pro quolibet contrafaciente et quociens fuerit contrafactum."¹⁵⁸

- hrvatski tekst:¹⁵⁹ "Veće dokonjaše da ki bi perskal vodu ali ke druge stvari verhu človika gredući putem, da plati libar 6, kolikogodir krat bi pristupil (i) suprot tomu učinil."

Najprije moramo razjasniti o kakvim se to "prljavštinama" radi. Na ovome mjestu svakako nije riječ o bacanju čiste vode, kako bi nas eventualno mogao navesti na krivi zaključak hrvatski tekst.¹⁶⁰ Latinski tekst je određeniji što se tiče cijelog konteksta. Ovdje se, naime, ne smije odvojeno promatrati termin "aquam", nego samo neodvojivo povezan s idućim tekstom "uel alias imundicias" što nam jamči da je tu težište na prljavštini (pa i sklopu toga treba i termin "aquam" shvatiti kao "prljavu vodu"). Sada je jasna situacija: posrijedi je jedan sanitarno-higijenski propis uzdignut na razinu kaznenog prava radi zaštite javnog zdravlja.

Izvršilac ovoga delikta može biti svaka osoba. Umišljaj je sadržan u prirodi djela. Radnja izvršenja se sastoji u bacanju prljave vode ili bilo kakve druge "prljavštine" na osobu koja hoda ulicom. Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

2. *Bacanje smrdljive nečistoće po putu*

Propisi za ovaj delikt određuju:

¹⁵⁶ Članak 65 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁵⁷ Članak 54 *Stat. Segn.*

¹⁵⁸ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tkogod baca vodu ili drugu prljavštinu na neku osobu koja ide po ulici, neka plati 6 libara za svakog počinitelja i kolikogod puta bilo učinjeno.

¹⁵⁹ Članak 53 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁶⁰ "...ki bi perskal vodu..." (ništa bolja formulacija u nastavku: "...ali ke druge stvari...").

- latinski tekst:¹⁶¹ "Item statuerunt, quod qui deiecerint turpitudinem in via, cadat ad penam librarum sex paruorum pro quolibet contrafaciente et quociens fuerit contrafactum."¹⁶²

- hrvatski tekst:¹⁶³ "Veće dokonjaše da kigodar bi nečistoć ali smrad prolival na putu, da upada u penu libar 6 malih kolikogod bi krat suprot učinil"

Ovdje prvenstveno moramo razjasniti značenje pojma "turpitudinem".¹⁶⁴ Razumijemo ga na ovome mjestu (i u ovom kontekstu) kao nečistoću, ali u smislu smrdljive nečistoće. Hrvatski tekst *Statuta* taj pojam shvaća kao "nečistoć ali smrad" (dakle: ne kao obična prljavština, npr. prljava voda ili sl.). Sve nas upućuje na to da se ovdje moglo raditi o pražnjenju noćnih posuda kroz prozor na ulicu, što je u to vrijeme bio ne tako rijedak običaj u gradićima sjevernokvarnerskog područja i šire. Ipak, u nedostatku sigurnijeg dokaza, odlučujemo se na nešto oprezniju formulaciju pa na ovom mjestu i u ovom kontekstu termin "turpitudinem" tumačimo kao "smrdljivu nečistoću".

Izvršilac ovoga delikta može biti svaka osoba. Umišljaj je sadržan u prirodi djela. Radnja izvršenja sastoji se u bacanju smrdljive nečistoće na put. Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

3. *Mesarovo iznošenje kože iz mesnice bez dopuštenja službenika mesnice*

Može se postaviti pitanje zašto ovaj delikt svrstavamo u grupu kaznenih djela protiv općeg zdravlja i da li mu je mjesto među deliktima protiv imovine. Mi, međutim, držimo da se ovim propisom prvenstveno htjelo zaštititi javno zdravlje s obzirom na kvarljivost i smrdljivost kože, naročito na smrdljivost i štetnost za zdravlje od isparavanja u postupku prepariranja i sušenja, koje se uglavnom vršilo na otvorenim prostorima. I neki drugi statuti sjevernokvarnerske regije (i šire) posvećivali su određenu pažnju baratanju s kožama životinja pa smatramo da su sve te mjere imale određene higijenskozdravstvene namjere radi zaštite javnog zdravlja.¹⁶⁵ U uvjerenju da se

¹⁶¹ Članak 55 *Stat. Segn.*

¹⁶² Za ovaj članak nedostaje Margetićev prijevod, pa tu prazninu popunjavamo svojim prijevodom kako slijedi: Nadalje su utvrdili da onaj tko baca smrdljivu nečistoću na put upada u kaznu od 6 malih libara, i to za svakog počinitelja i kolikogod puta bilo učinjeno.

¹⁶³ Članak 54 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁶⁴ Doslovno bi značenje ove latinske riječi bilo: rugoba, grdoba, gnusoba, gadost i sl. (usp. M. DIVKOVIĆ, 1900, 1095 pod "turpitudino, imis", ali i pod "turpiter" i "turpo").

¹⁶⁵ Samo primjera radi navodimo neke od takvih odredaba. U *Riječkom statutu* mesarima je bilo zabranjeno deranje životinja po noći (lib. IV-rub. 10), a svima koji pripravljažu kože, ili s

ovim propisom htjelo štititi javno zdravlje učvršćuje nas i visoka propisana kazna. To je, dakle, razlog što smo ovaj delikt svrstali među kaznena djela protiv općeg zdravlja.

Propisi *Statuta* za ovaj delikt određuju:

- latinski tekst:¹⁶⁶ "Item statuerunt, quod beccarij non debeant portare corria a macello sine licencia officialium macelli, sub pena librarum XXIV."¹⁶⁷

- hrvatski tekst:¹⁶⁸ "Veće dokonjaše da bekari ne mozi nositi kož iz bekarije prez licencie oficialov iz rečene bekarije pod penu libar 24."

Izvršilac ovog delikta može biti samo mesar, a radnja izvršenja sastoji se u iznošenju koža iz mesnice bez odobrenja službenika dotične mesnice. Pretpostavlja se postojanje latentne opasnosti za opće zdravlje. Kazna je novčana i iznosi 24 libre, pa se iz visokog iznosa novčane kazne može zaključiti da je statutodavac ovo djelo smatrao pojačano društveno opasnim.

VI. Kaznena djela protiv časti, ugleda i javnog morala

1. *Silovanje djevice ili poštene žene*

Ovo je ujedno i najteže kazneno djelo koje poznaje *Senjski statut* iz 1388. godine; propisana je i najteža kazna - smrtna kazna, koju u ovom *Statutu* srećemo samo kod ovog delikta.

Statut za ovo djelo propisuje:

- latinski tekst:¹⁶⁹ "Item statuerunt, quod si quis uiolauerit puellam virginem aut aliquam honestam mulierem, debeat mori."¹⁷⁰

- hrvatski tekst:¹⁷¹ "Veće dokonjaše, ako bi siloval djevojku čistu ili ku poštenu ženu, da ima umrijeti."

Radnja izvršenja ovdje je klasično silovanje, ali bitan element je okolnost da silovana ženska osoba mora biti ili djeвица¹⁷² ili "poštena žena". Međutim,

njima posluju, zabranjeno je držati kože radi sušenja na velikom trgu i na putevima oko trga (lib. IV-rub. 4); *Kastavski statut* (propis iz 1591.) obvezuje mesare da deranje životinja vrše samo u mesnicama (kapitul 65); *Mošćenički statut* (propis iz 1510.) zabranjuje deranje životinja izvan mesnice itd.

¹⁶⁶ Članak 67 *Stat. Segn.*

¹⁶⁷ Prijevod: Nadalje su utvrdili da mesari ne smiju nositi kože iz mesnice bez dozvole službenika mesnice pod kaznom od 24 libre.

¹⁶⁸ Članak 66 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁶⁹ Članak 48 *Stat. Segn.*

¹⁷⁰ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko siluje djevojku koja je djeвица ili neku poštenu ženu treba umrijeti.

¹⁷¹ Članak 47 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁷² Djeвица u smislu *virgo intacta*.

dok je pojam djevice jasan i ne traži nikakva dodatna objašnjenja, dotle pojam "poštene žene" zahtijeva objašnjenje, tj. što se pod ovim pojmom decidirano podrazumijevalo. Držimo da se ovdje mislilo na seksualnu neporočnost, odnosno da je riječ o ženi dobra glasa i dobra morala, pa u tom smislu neporočnom po mjerilima javnog morala toga vremena i dotične sredine (a ocjenu o tome je vjerojatno davao sud u skadu s javnim mnijenjem). Djelo je smatrano maksimalno društveno opasnim pa je stoga izvršiocu određena i najstroža kazna - smrtna kazna, koju je *Senjski statut* određivao samo u jednom slučaju, i to baš za ovo kazneno djelo. Nije nam poznat način izvršenja ove smrtno kazne, jer propis o tome šuti.¹⁷³ Smatramo da je način izvršavanja smrtno kazne u Senju i nakon izvršene kodifikacije ostao u domeni običajnog prava pa smo upravo stoga ostali zakinuti za tu važnu spoznaju.

2. *Vrijedanje suca na sudačkoj klupi*

Propisi za ovo djelo određuju:

- latinski tekst:¹⁷⁴ "Item sententiauerunt, quod qui dixerit uerba injuriosa judici sedenti ad bancum, cadat ad penam librarum L."¹⁷⁵

- hrvatski tekst:¹⁷⁶ "Veće senteciaše da kigodar bi rekal sucem riči nepodobne od psosti sidećemu pri banku, pada u penu libar 50."

Ovdje je riječ o nanošenju uvrede (i to verbalne uvrede)¹⁷⁷ sucu u vršenju službene dužnosti, ili kako to statutodavac formulira dok sjedi na klupi (misli se na sudačkoj klupi).

Prema popisu izvršilac može biti svaka osoba,¹⁷⁸ a radnja izvršenja sastoji se u nanošenju verbalne uvrede sucu u vremenu dok sudi, i to na bilo koji način dok je god to u granicama i obliku verbalne uvrede. Djelo je smatrano jako teškim (visok stupanj društvene opasnosti djela i izvršioca) i propisima je visoka novčana kazna u iznosu od 50 libara.

3. *Vrijedanje rektora¹⁷⁹ izvan sudačke klupe*

Propis za ovaj delikt određuje:

¹⁷³ Lat. tekst: "...debeat mori", a hrv. tekst: "... da ima umriti".

¹⁷⁴ Članak 91 *Stat. Segn.*

¹⁷⁵ Prijevod: Nadalje su odlučili da se onaj tko rekne uvredljive riječi sucu dok sjedi na (sudačkoj) klupi, kažnjava s 50 libara.

¹⁷⁶ Članak 90 teksta *Statuta*.

¹⁷⁷ "...uerba injuriosa..." ("... riči nepodobne od psosti...").

¹⁷⁸ U praksi je to najvjerojatnije osoba kojoj se sudi, svjedok ili osoba koja ima nekog pravnog interesa u parnici, ali - strogo uzevši - i ne mora uvijek biti tako.

¹⁷⁹ Riječ je o sucu, kojega se katkada nazivalo rektorom.

- latinski tekst:¹⁸⁰ "Item sententiauerunt, quod si quis injuriatus fuerit rectori aut rectoribus alibi in ciuitate quam ad bancum, cadat ad penam librarum..."¹⁸¹

- hrvatski tekst:¹⁸² "Veće sentencijaše da ki bi obsoval ali omarmnjaj nepodobnimi ričjami vladavice ili guvernatore ovoga grada vani ali u gradu, a ne pri banku, pada u penu libar 24."

Što se tiče značajki ovog kaznenog djela, i ovdje vrijedi sve što je rečeno za prethodno djelo, osim što se tu kao pasivni subjekt pojavljuje sudac izvan službene dužnosti (stoga se i kažnjivi učin može izvršiti bilo gdje, ali ne u sudnici). I na ovome mjestu je riječ o verbalnoj uvredi.¹⁸³ U latinskom tekstu nedostaje odredba o iznosu novčane kazne za ovaj delikt, ali se ovaj nedostatak lat. teksta popunjava odredbom hrvatskog teksta iz koje jasno proistječe da kazna iznosi 24 libre. I ovo se djelo još uvijek smatralo naglašeno društveno opasnim, ali za polovicu manje negoli prethodno (kad je bila riječ o vrijeđanju suca na službenoj dužnosti).

4. Vrijeđanje mitničara ili njegovih slugu u vršenju službene dužnosti

Na ovo kazneno djelo odnosi se samo jedan dio čl. 93 lat. teksta (odnosno čl. 92 hrv. teksta) *Statuta* (a preostali dio toga članka odnosi se na zadavanje udarca mitničaru i njegovim slugama u vršenju službene dužnosti). Odredbe koje se odnose na djelo koje ovdje izlažemo glase:

- latinski tekst:¹⁸⁴ "Set si quis aut alteri eorum, seu eorum famulis, uerbis injuriosis uituperauerit dum suum officium gerent, cadat ad librorum..."¹⁸⁵

- hrvatski tekst:¹⁸⁶ "...da ako bi ki od njih ali njihove sluge nepodobnim ričjami koga štrapacal, dokle bi se svoi čini, pada u penu libar 6."

Cjeloviti tekst čl. 93 lat. teksta (odnosno čl. 92 hrv. teksta) *Statuta* posvećen je deliktima kojima se nanosi zlo mitničarima i njihovim slugama, pa dok se stavak odnosi na zadavanje udarca mitničaru ili njegovom sluzi (delikt smo iznijeli kad smo govorili o kaznenim djelima protiv života i tijela), dio

¹⁸⁰ Članak 92 *Stat. Segn.*

¹⁸¹ Prijevod: Nadalje su odlučili da se onaj tko vrijeđa rektora ili rektore drugdje, a ne za (sudačkom) klupom, kažnjava s libara...

¹⁸² Članak 91 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁸³ U lat. tekstu ne naglašava se da je uvreda verbalne prirode, ali to hrv. tekst objašnjava ("...obsoval ali omarmnjaj nepodobnimi ričjami...").

¹⁸⁴ Članak 93 stavak 2. *Stat. Segn.*

¹⁸⁵ Prijevod: Ali, ako bi njih ili pojedinog među njima ili njihove sluge vrijeđao uvredljivim riječima dok obavljaju svoju dužnost, kažnjava se s libara...

¹⁸⁶ Članak 92 (fragm. 2) hrv. teksta *Statuta*.

teksta koji ovdje citiramo (nadovezuje se na prethodni, što treba imati na umu) odnosi se na delikt vrijeđanja mitničara ili njegovih slugu u vršenju službene dužnosti.

Izvršilac ovog delikta može biti bilo koja osoba, a pasivni subjekt može biti samo mitničar ili njegov sluga, i to samo (i uvijek) u vremenu vršenja službene dužnosti. Radnja izvršenja sastoji se u verbalnom vrijeđanju. Iz latinskog teksta proizlazi da je za djelo određena samo novčana kazna, dok je odredba o iznosu izostavljena. No, hrvatski tekst sadrži i odredbu o iznosu, pa možemo sasvim sigurno zaključiti da je posrijedi novčana kazna od 6 libara.

5. *Davanje pljuske*

U odnosu na ovaj delikt propisi određuju:

- latinski tekst:¹⁸⁷ "Item statuerunt, quod quicumque dederit allapam, cadat ad penam librarum quinquaginta pro quolibet contrafaciente et quociens fuerit contrafactum."¹⁸⁸

- hrvatski tekst:¹⁸⁹ "veće dokonjaše da kigodar bi dal drugome plusku, pada u penu libar 50 svaki krat."

Riječ je o realnoj uvredi davanjem pljuske. Izvršilac (kao i pasivni subjekt) može biti svaka osoba. Radnja izvršenja sastoji se u davanju pljuske. Zanimljivo je da je ovo djelo smatrano visoko društveno opasnim pa je stoga i određena naglašeno visoka novčana kazna od čak 50 libara,¹⁹⁰ i to za svaku danu pljusku.¹⁹¹

6. *Zbacivanje u ljutnji s glave drugome šešira ili pokrivala*

Za ovo relativno sitno djelo uvrede propisi *Statuta* određuju:

- latinski tekst:¹⁹² "Item statuerunt, quod qui acceperit capellum uel caputeum de capite a lterius animo irrato, soluat saldus "uiginti."¹⁹³

- hrvatski tekst:¹⁹⁴ "Veće dokonjaše ki bi (i)znel klobuk z (g)lave ali beritu drugome da plati libru 1".

¹⁸⁷ Članak 82 *Stat. Segn.*

¹⁸⁸ Prijevod: Nadalje su utvrdili da se onaj tko da pljusku, kažnjava s 50 libara za svakog počinioca i kolikogod puta bude učinjeno.

¹⁸⁹ Članak 81 hrv. teksta *Statuta*.

¹⁹⁰ L. MARGETIĆ, 1985-87, 50.

¹⁹¹ Tako razumijemo pojmove: "...quociens fuerit eontrafaetum...", odnosno: "...svaki krat".

¹⁹² Članak 72 *Stat. Segn.*

¹⁹³ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko baci šešir ili pokrivalo s glave drugoga iz ljutnje, plaća 20 soldina.

¹⁹⁴ Članak 71 hrv. teksta *Statuta*.

Posrijedi je svojevrsna realna uvreda,¹⁹⁵ ali očigledno s vrlo niskim stupnjem društvene opasnosti (o čemu svjedoči vrlo niska novčana kazna). Izvršilac, kao i pasivni subjekt, može biti svaka osoba. Radnja izvršenja sastoji se u zbacivanju drugome u ljutini¹⁹⁶ bilo kakvog pokrivala za glavu (šešir, kapa ili sl.). Kazna je niska i iznosi 20 soldina, odnosno 1 libru.

VII. Kaznena djela protiv nesavjesnog postupanja krčmara, mesara i trgovaca

1. Neodržavanje obveze krčmara da svakome u svojoj krčmi proda izloženo vino

Obveza je krčmara bila da svakome tko to zatraži u njegovoj krčmi proda izloženo vino.¹⁹⁷ Propisi se odnose na kršenje te obveze i na kažnjavanje prekršitelja. *Statut* određuje:

- latinski tekst:¹⁹⁸ "Item statuerunt, quod quilibet tabernarius debet dare et uendere de uino posito ad tabernam ciucunque petenti, sub pena librarum sex."¹⁹⁹

- hrvatski tekst:²⁰⁰ "Veće dokonjaše da svaki tovernar ima dati i prodavati vino stavljeno na tovarnu svakomu pitajući ga, pod penu libar 6."

I krčmar (očigledno smatra statutodavac) obavlja jednu vrstu javnog posla pa ga stoga mora obavljati savjesno i lege artis. Zato vino koje se nalazi u krčmi (radi prodaje) mora biti svakome dostupno da ga kupi po svojoj želji, a krčmar ga pod jednakim uvjetima mora ponuditi svakome.²⁰¹ Radnja izvršenja ovoga djela sastojala bi se, dakle, u postupanju krčmara suprotno ovoj obvezi (npr.: da proda vino komu hoće, pod uvjetom da se vino te vrste nalazi u krčmi i da je namijenjeno prodaji itd. - konkretan oblik nije važan). Izvršilac može biti samo krčmar. Djelo je, po stupnju društvene opasnosti, smatrano osrednjim pa je u skladu s tim za počinioca propisana novčana kazna od 6 libara.

¹⁹⁵ Na slično se djelo (ali s različitim stupnjevanjem društvene opasnosti) nailazi i u nekim drugim statutima ove regije. Smatrano je naročito opasnim (i strogo kažnjavano) kada se to učini ženi ili djevojci.

¹⁹⁶ Hrvatski tekst ne spominje ljutnju, ali je vjerojatno podrazumijeva (imajući u vidu prirodu djela).

¹⁹⁷ Riječ je o jednoj vrsti profesionalne obveze vezane za savjesno poslovanje krčmara u svojoj krčmi.

¹⁹⁸ Članak 76 *Stat. Segn.*

¹⁹⁹ Prijevod: Nadalje su utvrdili da svaki krčmar mora svakome, koji traži, dati i prodati od vina u krčmi pod kaznom od 6 libara.

²⁰⁰ Članak 75 hrv. teksta *Statuta*.

²⁰¹ Hrvatski tekst je još određeniji u ovom pravcu od latinskog ("...svakomu pitajući ga...").

2. Neodržavanje obveze mesara da svakome mora prodati izloženo meso

Propisi za ovo djelo određuju:

- latinski tekst:²⁰² "Item statuerunt, quod macellatores debent uendere de carnibus quas tenent ad bancum unicuique petenti donec durent carnes, sub pena librarum sex."²⁰³

- hrvatski tekst:²⁰⁴ "Veće dokonjaše da bekari imaju prodavati meso (i) ko bi imali na mesnici, svakomu pitajuć ga doklegod, pod penu libar 6."

Riječ je o djelu iste vrste i istog stupnja društvene opasnosti kao pod 1., s razlikom što se ovdje kao izvršilac pojavljuje mesar, a radnja izvršenja sastoji se u kršenju obveze da u svojoj mesnici svakome kupcu mora pod jednakim uvjetima učiniti dostupnom kupnju izloženog mesa. Svejedno je u kojem se konkretnom obliku pojavljuje ovaj kažnjivi učin.²⁰⁵ Bitno je da je mesar postupao suprotno obvezi da svakome koji traži mora prodati meso koje je u njegovoj mesnici izloženo za prodaju. Kazna je istovrsna kao i kod prethodnog djela: novčana, a iznosi 6 libara.

3. Držanje u mesnici lažne vage ili utega

U odnosu na ovo djelo *Statut* propisuje:

- latinski tekst:²⁰⁶ "Item statuerunt, quod macellator tenens falsam stateram ad macellum soluat libros uiginti quatuor; et pro falso pondere soluat libras sex."²⁰⁷

- hrvatski tekst:²⁰⁸ "Veće dokonjaše da bekari držeći falsu studiru na bekariji, da plati libar 24, a za krivu meru libar 6."

Izvršilac ovog delikta isključivo je mesar. No, budući da ovdje zapravo postoje dvije radnje izvršenja koje se različito i kažnjavaju, riječ je o dvama kaznenim djelima:

a) držanje lažne vage, koji se učin strogo kažnjava, i to s 24 libre novčane kazne;

b) držanje lažnog utega, koji učin se kažnjava znatno blaže, i to sa 6 libara novčane kazne.

²⁰² Članak 75 *Stat. Segn.*

²⁰³ Prijevod: Nadalje su utvrdili da mesari moraju svakome koji traži prodati meso koje drže na klupi dok ono traje, pod kaznom od 6 libara.

²⁰⁴ Članak 74 hrv. teksta *Statuta.*

²⁰⁵ Praktički to može biti: odbijanje da proda kupcu izloženo meso, odbijanje da mu proda traženu količinu, ili pak traženu vrstu mesa ili sl.

²⁰⁶ Članak 68 *Stat. Segn.*

²⁰⁷ Prijevod: Nadalje su utvrdili da mesar koji drži u mesnici lažnu mjeru plaća 24 libre, a za lažni uteg 6 libara.

²⁰⁸ Članak 67 hrv. teksta *Statuta.*

Ni u jednom od ovih dvaju primjera ne traži se da su lažna vaga ili lažni utezi bili i upotrijebljeni (za postojanje ovih djela dovoljno je bilo njihovo držanje u mesnici). Svakako se pretpostavljalo da je riječ o držanju radi upotrebe (čak bismo rekli: da se upotreba i pretpostavljala, iako nije činila element ovog kaznenog djela).

4. *Upotreba krive mjere u krčmi*

Popisi određuju:

- latinski tekst,²⁰⁹ "Item statuerunt, quoe quicunque fecerit malam mensuram ad tabernam, cadat ad penam librarum sex."²¹⁰

- hrvatski tekst:²¹¹ "Veće dokonjaše da ki u toverni prodaje vino krivom merom, pada u penu libar 6."

Izvršilac ovoga delikta isključivo je krčmar. Radnja izvršenja sastoji se u upotrebi krive mjere u krčmi,²¹² Hrvatski tekst kaže: "...da ki u toverni prodaje vino krivom merom...". Istina je da se u krčmi najviše prodavalo vino i tu se, po prirodi stvari, kriva mjera najlakše i najsvrsishodnije upotrebljava, s obzirom da se vino konzumira u količinama većim od drugih oštrijih pića (npr. rakije), ali latinski tekst ne poznaje ovo ograničenje. Rekli bismo prvenstveno pri prodaji vina, ali ne i isključivo jer latinski tekst (a on je izvoran) stvar postavlja šire. Prema tome kriva mjera se, u smislu ovog kaznenog djela, mogla odnositi na bilo koju robu koja se u krčmi prodaje i pri čemu se ta kriva mjera koristi. Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

5. *Prodavanje stranih vina nakon trećeg zvona*

Nakon trećeg zvona (što znači noću) u Senju toga vremena u običnim krčmama (osim kneginjine krčme) bilo je dopušteno točiti samo senjsko vino, malvaziju i vina iz Romanje. Sva druga vina smatrana su "stranim vinima" koja se nije smjelo točiti nakon trećeg zvona. Statutarni propis glasi:

- latinski tekst:²¹³ "Item statuerunt, quod quicunque uendiderit uinum forense post tercium sonum campane, cadat ad penam librarum sex, saluo uino segnano et uino maluasiae et romano et taberna comitisse."²¹⁴

²⁰⁹ Članak 64 *Stat. Segn.*

²¹⁰ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko krivo mjeri u krčmi, kažnjava se sa 6 libara.

²¹¹ Članak 63 hrv. teksta *Statuta*.

²¹² Hrvatski tekst kaže: "...da ki u toverni prodaje vino krivom merom...". Istina je da se u krčmi najviše prodavalo vino i tu se, po prirodi stvari, kriva mjera najlakše i najsvrsishodnije upotrebljava, s obzirom da se vino konzumira u količinama većim od drugih oštrijih pića (npr. rakije), ali latinski tekst ne poznaje ovo ograničenje.

²¹³ Članak 52 *Stat. Segn.*

- hrvatski tekst:²¹⁵ "Veće dokonjaše da kigod bi prodaval vino vanjsko po tretom zvonjenju od zvona, da upada u penu libar 6, znimući vanka senjska vina i malvaziju i rumaniju i tovernu od knjeginja".

Nisu nam poznati razlozi zbog kojih su zabrane (u točenju "stranih vina" nakon trećeg zvona) postojale. Kneginjina krčma bila je od ovih zabrana izuzeta. Statutodavcu je svakako bilo jako stalo da se ovih zabrana krčmari pridržavaju jer je za suprotno ponašanje odredio priličnu novčanu kaznu. Izvršiocem ovoga djela mogao je biti isključivo krčmar, a kažnjivi učin sastojao se u prodaji tzv. stranih vina²¹⁶ u običnim krčmama (osim kneginjine) po noći nakon trećeg zvona. Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

6. *Kupovanje drva veće mjere od određene radi trgovine ili preprodaje*

Propis koji se na ovo djelo odnosi prilično je konfuzan i neprecizan pa zahtijeva više truda za ispravno razumijevanje. Propis glasi:

- latinski tekst:²¹⁷ "Item statuerunt, quod nemo nobilis aut popularis,²¹⁸ terigena uel forensis, audeat emere lignamina maioris mensure, reseruato nobilibus, causa mercendi aut animo reuendend sub pena librarum quingentarium pro quolibet contrafaciente et quociens fuerit contrafactum."²¹⁹

- hrvatski tekst:²²⁰ "Veće odlučiše da nijedan vlastelin iliti pučanin domaći ili stranjski ne smi kupovati lesa veće mere nego je zahranjeno vlastelom za tergovinu ili preprodavanje penu libar 500 za svakoga prestupnika koliko bi krat pristupil."

Trebamo prije svega raspraviti što zapravo znači i kako treba shvatiti pojam "...reseruato nobilibus..." Margetić ga tumači kao: "jer je to pridržano plemićima".²²¹ Hrvatski tekst nam, vjerujemo, pojašnjava situaciju formulacijom "...nego je zahranjeno vlastelom...". Promatrajući u kontekstu, držimo da pojam treba shvatiti kao "veće od mjere koja je pridržana plemićima". To znači da nitko

²¹⁴ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tkogod proda strano vino poslije trećeg zvona, kažnjava se sa 6 libara, osim senjskog vina i vina malvazije te vina iz Romanje i krčme (koja pripada) kneginji.

²¹⁵ Članak 51 hrv. teksta *Statuta*.

²¹⁶ Vino iz Romanje ipak nije bilo obuhvaćeno ovom zabranom.

²¹⁷ Članak 17 *Stat. Segn.*

²¹⁸ "...quod nemo nobilis aut popularis..." - u značenju: da nitko (što znači: pa bio to plemić ili pučanin).

²¹⁹ Prijevod: Nadalje su utvrdili da nijedan plemić ili pučanin domaći ili stranac, ne može kupovati drva veće mjere (jer je to pridržano plemićima), radi trgovanja ili radi preprodaje, pod kaznom 500 libara za svakog prekršitelja i za svaki put kada bude učinjeno.

²²⁰ Članak 17 hrv. teksta *Statuta*.

²²¹ Vidi bilješku 218.

nije smio kupovati (radi trgovanja ili preprodaje) nikakva drva veće mjere od one koja je bila rezervirana za plemiće. Riječ je o zaštiti prava koje je u kupoprodaji (odnosno trgovini ili preprodaji) drva bilo rezervirano za plemiće pa nitko tu mjeru nije smio prijeći. Izvršilac ovoga delikta mogla je biti svaka osoba (plemić ili pučanin, domaći ili stranac).²²² Radnja izvršenja sastojala se u kupovanju (radi trgovine ili preprodaje) drva veće mjere od one koja je bila rezervirana za plemiće. Ostaje, međutim, ipak nedovoljno jasno što se podrazumijeva pod pojmom "veće mjere", tj. misli li se na mjeru kao kontingent (tj. količinu) ili na neku drugu mjeru. Mi smatramo da je posrijedi količina koja je pridržana plemićima za trgovinu, a da tu količinu, na koju imaju pravo samo plemići, ne može baš nitko premašiti. Svakako je riječ o nekom pravu koje je statutodavac oštro branio propisavši izvršiocima ovog delikta izuzetno visoku kaznu u iznosu od čak 500 libara.

7. *Kupnja odjednom sve izložene sitne peradi*

Ovaj, na prvi pogled, malo čudan propis glasi:

- latinski tekst:²²³ "Item statuerunt, quod quicumque emerit totaln pullorum uno simul, cadat ad penam librarum sex."²²⁴

- hrvatski tekst:²²⁵ "Veće dokonjaše, da kigodar bi jedan sam pokupil sve pišćenice, da pada u penu libar 6."

Na prvi pogled propis se ne čini sasvim razumljivim. Naime, može izgledati čudnim, jer zašto bi činio kazneno djelo onaj koji kupi svu sitnu perad (na tržnici ili drugdje). Odgovor, međutim, dobivamo ako damo pravo značenje terminu "uno simul" ("jedan sam"). Očigledno je ovdje riječ o trgovcu (ili prekupcu) koji kupuje radi preprodaje. Naime, kada "jedan sam" odjednom pokupuje svu sitnu perad na tržnici, on ovakvim načinom ugrožava sitne potrošače i lišava ih svake mogućnosti normalne opskrbe na malo.

Izvršilac ovog delikta može biti bilo koja osoba, a radnja izvršenja sastoji se u tome što ona sama i odjednom pokupuje svu izloženu sitnu perad (na tržnici ili drugdje, ovaj detalj nije bitan). Ne traži se nastupanje neke određene posljedice, ali se podrazumijeva ugrožavanje interesa sitnih potrošača. Kazna je novčana iznosi 6 libara.

8. *Kupovanje ili prodavanje drva označenih od stranih majstora*

U odnosu na ovaj delikt propis određuje:

²²² To je u propisu *expressis verbis* naglašeno.

²²³ Članak 84 *Stat. Segn.*

²²⁴ Prijevod: Nadalje su utvrdili da se onaj tko kupi svu sitnu perad zajedno, kažnjava sa 6 libara.

²²⁵ Članak 83 hrv. teksta *Statuta*.

- latinski tekst:²²⁶ "Item statuerunt, quod nulus possit emere lignamina et alienis magistris scripta, sub pena librarum viginti quatuor paruorum, quam incurat tam me qui emit, quam me qui vendit, tociens quociens fuerit contrafactum."²²⁷

- hrvatski tekst:²²⁸ "Veće dokonjaše da nigdor ne mozi kupit lesa od tujih meštrov pisanih, pod penu libar 25 u ku upada toliko ki prodaje, toliko on ki kupuje, toliko krat koliko krat bi pristupil."

Iz nekog razloga (koji nama ovdje nije poznat) statutodavac je bio zainteresiran da se u prometu ne nađu (dakle: ni kupovati, ni prodavati) drva "označena od stranih majstora". Onaj tko takva drva prodaje, jednako kao i onaj tko ih kupuje (a izvršilac delikta može biti bilo koja osoba) vrši inkriminiranu radnju koja predstavlja navedeni delikt. Kazna je novčana i iznosi 24 male libre (prema latinskom tekstu). Doduše, hrvatski tekst navodi kaznu od 25 libara, ali vjerujemo da je riječ o pogrešci koja se potkrala hrvatskom prevodiocu (jer se drugačije ne bi moglo objasniti ovo neslaganje samo u brojcima).

VIII. Ostala kaznena djela

U ovu kategoriju svrstavamo nekoliko kaznenih djela koja se po svojoj prirodi ne mogu svrstati u neku od navedenih kategorija, a niti se za njih može naći neka druga kategorija koja bi odgovarala prirodi svih ovih delikata.

1. Protupravno držanje vučnih volova

Odgovarajući propis koji se na ovo djelo odnosi glasi:

- latinski tekst:²²⁹ "Item statuerunt et ordinauerunt, quod nullus nisi nobilis tenere boues ad tiram, sub pena librarum quingentarum paruorum pro quolibet conta faciente et quociens fuerit contrafactum. Saluis illis qui sunt consueti habere et tenere boues ad vlacham, et hominibus de Prochicho et Supanichom ac Climnice, qui proptes consuetudinem remaneant ad uoluntatem dominorum."²³⁰

²²⁶ Članak 12 *Stat. Segn.*

²²⁷ Prijevod: Nadalje su utvrdili da nitko ne smije kupovati drva, označena od stranih majstora, pod kaznom od 24 male libre, koju plaća i onaj koji kupuje i onaj koji prodaje, koliko puta bude učinjeno.

²²⁸ Članak 12 hrv. teksta *Statuta.*

²²⁹ Članak 10 *Stat. Segn.*

²³⁰ Prijevod: Nadalje su utvrdili i odredili da samo plemić može držati vučne volove, pod kaznom od 500 malih libara za svakog prekršitelja i koliko puta bude učinjeno, izuzev onih koji po običaju imaju i drže vučne volove i ljudi iz Prokika, Županjola i Klimna, kojima se po pravnom običaju odobrava po volji gospode.

- hrvatski tekst:²³¹ "Veće odlučiše, da nigdor ne ima nego vlasteli za peljanje vole, pod penu libar 500 malih za svakoga pristupnika, i koliko godir krat pristupil bi se, zahranjujući ono ki su navadne imati i deržati vole na vleku i ljudem s Prokik i Župahum, ki bi se koi cića užance ustaju do volje gospodske."

Budući da je ovdje riječ o kršenju oštre i stroge zabrane, a zabrana ima mnogo izuzetaka (od kojih neki i nisu baš jasni), trebamo prije svega raspraviti nekoliko pitanja, odnosno utvrditi tko je sve (u skladu sa statutarnim propisima) mogao držati vučne volove. Svakako to su bili:

- a) plemići,
- b) ljudi iz Prokike, Županjola i Klimna,
- c) oni koji to pravo imaju "po običaju" (i po toj osnovi imaju i drže vučne volove).

Prve dvije kategorije povlaštenih sasvim su jasne, ali je treća kategorija prilično nejasna. Izvršilac ovog delikta može biti samo pučanin (i to izuzimajući one povlaštene, navedene pod a, b i c). Radnja izvršenja sastoji se u nedopuštenom (dakle: protupravnom) držanju vučnih volova. Pretpostavlja se šteta koja se time nanosi plemićima i ostalim povlaštenim osobama. Djelo je smatrano drastično društveno opasnim pa je stoga i propisana izuzetno visoka novčana kazna od 500 libara malih.

2. Uzimanje ili držanje od strane plemića za ortaka pučanina ili stranca

Propis za ovo djelo određuje:

- latinski tekst:²³² "Item statuerunt, quod nulus nobilis audeat habere in socium aliquam priuatam personam popularem seu forensem, sub pena librarum quingentarum paruorum, quam quilibet contrafacientum et quociens fuerit contafactum..."²³³

- hrvatski tekst:²³⁴ "Veće odlučiše da nijedan vlastelin senjski ne smi imati za tovariša koga privata človeka pučanina iliti zvanjskoga, pod penu libar 500 malih, u ku upada svaki pristupnik kolikogod bi krat pristupi!."

I ovdje je posrijedi kršenje jedne vrlo stroge zabrane. *Statut*, naime, oštro zabranjuje da plemići za ortaka imaju pučanina ili stranca, pa se kao radnja izvršenja kod ovog delikta javlja kršenje ove zabrane (dakle: uzimanje ili držanje

²³¹ Članak 10 hrv. teksta *Statuta*.

²³² Članak 11 *Stat. Segn.*

²³³ Prijevod: Nadalje su utvrdili da nijedan plemić ne smije imati kao ortaka neku privatnu osobu pučanina ili stranca, pod kaznom od 500 malih libara za svakog prekršitelja i svaki put kad bude učinjeno.

²³⁴ Članak 11 hrv. teksta *Statuta*.

od plemića za ortaka pučanina ili stranca). Izvršilac može biti samo plemić. Za djelo je određena izuzetno oštra novčana kazna od 500 malih libara.

3. Igranje na sreću izvan trga i kneginjine krčme te pijenje drugih vina osim malvazije i senjskog vina

Glede ovoga djela statutarni propisi određuju:

- latinski tekst:²³⁵ "Item statuerunt, quod qui luxerit ad taxillos alibi quam in platea aut in taberna comitisse uel maluassie aut vini Segniensis, cadat ad penam librarum sex, et patronus similiter."²³⁶

- hrvatski tekst:²³⁷ "Veće dokonjaše, ki bi igral ne(gdil) drugi nego na plad ali u toverni knjeginini, pada u penu libar 6; tulikajše i gospodar od kuće."

I tu je riječ o kršenju određenih zabrana (odnosno o postupanju izvan dopuštenog). Moramo stoga prvo objasniti što je, u smislu ovog propisa bilo dopušteno, a što zabranjeno, da bismo mogli jasno odrediti radnju izvršenja kod ovog delikta. U konkretnoj situaciji dopušteno je bilo igrati na sreću u kneginjinoj krčmi.²³⁸ U toj krčmi (kako smo već ranije utvrdili) bilo je dopušteno i točenje stranih vina (bez obzira je li riječ o piću uz igru na sreću ili inače). Zabranjeno je, pak, bilo igrati na sreću bilo gdje drugdje izvan kneginjine krčme (na trgu), a isto je tako bilo zabranjeno pritom (dakle: vezano s igrom na sreću) pijenje drugih vina osim malvazije i senjskog vina. Prema tome, radnja izvršenja kod ovog delikta sastoji se u kršenju ove zabrane (tj. igranje na sreću izvan kneginjine krčme i pijenje pritom nekih drugih vina osim senjskog vina ili malvazije). Može se, naravno, postaviti pitanje: mogu li se ova dva djela (igranje na sreću i pijenje zabranjenih vina) odvojiti i bi li tako odvojeni činili posebna djela? Naše je mišljenje negativno. Smatramo, naime, da je postojala "užanca" da se prilikom igre na sreću istodobno (i povezano s tim) pije vino, pa je statutodavae upravo stoga ove dvije radnje smatrao povezanim. Izvršilac ovoga delikta mogla je, naravno, biti bilo koja osoba. Kazna je novčana i iznosi 6 libara. Posebna je zanimljivost da jednako odgovara (smatra se sukrivcem) i vlasnik kuće u kojoj bi se odvijale ove zabranjene radnje.

4. Uplovljavanje u luku s brodom bez zastave

Propisi određuju:

²³⁵ Članak 53 *Stat. Segn.*

²³⁶ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tko igra na sreću izvan trga, krčme kneginje i pije osim malvazije ili senjskog vina, plaća kaznu od 6 libara, a vlasnik te kuće također.

²³⁷ Članak 52 hrv. teksta *Statuta.*

²³⁸ Smatramo da je osnovano povezivanje trga s kneginjinom krčmom jer je vjerojatno kneginjina krčma bila locirana na trgu kao najatraktivnijem mjestu u gradu za tu svrhu.

- latinski tekst:²³⁹ "Item statuerunt, quod quicumque uenerit in portum sine banderia eum nauigo, soluat libras sex."²⁴⁰

- hrvatski tekst:²⁴¹ "Veće, kigodar bi došal u porat z drivi prez zastavice, da ima platit libar 6."

Izvršilac ovoga delikta može biti vlasnik broda, ali i onaj tko nije vlasnik, pod uvjetom da brod vozi, odnosno da brodom zapovijeda. Radnja izvršenja jest ulazak u luku s brodom na kojemu nije istaknuta zastava. Kazna je novčana i iznosi 6 libara.

Napominjemo da odredbe čl. 32 oba teksta *Statuta* i odredbe čl. 35 latinskog, odnosno čl. 34 hrv. teksta *Statuta* ne smatramo kaznenopravnim odredbama u smislu kaznenog materijalnog prava, nego ih smatramo odredbama proceduralnog karaktera, a ondje određene sitne novčane iznose držimo običnim sudskim globama, koje su imale za svrhu poboljšanje proceduralnih tokova. Stoga se ovim propisima nismo bavili u ovom radu (koji je posvećen isključivo kazneno-materijalnom pravu *Statuta*).

Literatura:

Mirko DIVKOVIĆ, *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1900.

Lujo MARGETIĆ, Senjski statut iz 1388., *Senjski zbornik*, 12, Senj, 1985-87.

Ivan MAŽURANIĆ, Statut grada Senja od godine 1388., *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 3, Zagreb, 1854.

Vladimir MAŽURANIĆ, *Prinosi za hrvatski pravnopovjestni rječnik*, Zagreb, 1908-1922.

Đorđe MILOVIĆ, Opšti pogled na historijski razvoj krivičnog prava, *Pravni zbornik*, 3, Titograd, 1960.

Petar SKOK, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1972.

Mirko ZJAČIĆ, Statut grada Senja iz 1388. godine, *Rad JAZU*, 369, Zagreb, 1975.

²³⁹ Članak 51 *Stat Segn*.

²⁴⁰ Prijevod: Nadalje su utvrdili da tkogod dođe u luku s brodom bez zastave, treba platiti 6 libara.

²⁴¹ Članak 50 hrv. teksta *Statuta*.

DAS STRAFRECHT DES SENJER STATUTS AUS DEM JAHR 1388

Zusammenfassung

Das Senjer Statut aus dem Jahr 1388 umfasst die Vorschriften, die im Zeitabschnitt von 1388 bis zum Anfang des XV. Jahrhunderts entstanden sind. Es gibt einen lateinischen und kroatischen Text dieses Statuts mit unbedeutenden Unterschieden in einigen Details. Das Statut umfasst viele Vorschriften, die sich auf das Strafrecht beziehen.

Dieses Statut kannte die Teilung der Strafe auf *dolus* und *culpa* nicht. Man spricht weder über Strafen der Helfer und Anregen noch über die Notwehr oder irgendwelchen anderen Gründen von Ausschluss der Ungesetzlichkeit. Das Institut des Versuchs ist nicht bekannt und die Geschlechtsreife wird nirgendwo erwähnt. In diesem Statut hat das Strafrecht kein besonderes System und die Strafmaterial- von Strafprozessualbestimmungen werden sogar nicht geteilt. Das Statut kennt 50 strafbare Handlungen, die wir in diesem Beitrag auf Delikten geordnet haben: gegen Leben und Körper, gegen das Vermögen, gegen die allgemeine Sicherheit, gegen die Rechts-, Personen- und Vermögenssicherheit von Bürgern, gegen die allgemeine Gesundheit, gegen die Würde, das Ansehen und gegen die öffentliche Moral, gegen das gewissenlose Verfahren der Wirte, Fleischer und Händler und andere strafbare Handlungen.

Das Statut kannte und schrieb die folgenden Arten von Strafen vor: die Todesstrafe (nur in einem Fall), körperliche Strafen (Verlust eines Ohres, Verlust eines Körperteils, Hängen am Pfosten und Staube) und Strafzettel (in verschiedenen Beträgen und für die größte Anzahl von Delikten). Für ein einzelnes Delikt werden manchmal zu zwei Arten von Strafen bestimmt, die kumulativ ausgesprochen werden. In diesem Beitrag spricht man besonders über alle von diesen 50 bestehenden strafbaren Handlungen.

Schlüsselwörter: Senj, das Senjer Statut, 1388 Jahr, Strafrecht

THE PENAL LAW OF THE STATUTE OF SENJ FROM 1388

Summary

The Senj Statute from 1388 contains regulations that were being developed in the period of time from 1388 to the beginning of the 15th century. There are two texts in the Statute: Latin and Croatian with insignificant differences in some details. The Statute contains many regulations which relate to criminal and legal subject matters.

The Statute did not know the division of guilt into *dolus* and *culpa*. It does not deal with the punishments of accomplices and instigators, and there is nothing about necessary self defence or any other principles for the exclusion of illegality. The institution of attempt was not known, and there was nothing about competence. In this Statute the criminal law has no special system, so that penal matters and penal processes regulations are not separated. The Statute recognised 50 criminal offences, which are classified in the document into the following delicts: against life and body, against property, against general safety, against legal, personal and proprietary safety of citizens, against general health, against honour, reputation and public morality, against unwittingly actions towards tavern-keepers, butchers and merchants, and other penal offences.

The Statute knew and prescribed the following types of punishments: the death penalty (only in one case), corporal punishments (loss of ears, loss of one limb, being hung from a beam and flogging), and fines (for most offences). Sometimes two punishments were determined for a particular offence, which were proclaimed cumulatively. In the document each of the 50 criminal offences is spoken of.

Keywords: Senj, Statute of Senj, 1388, the criminal law